

Fredag 22 des. 1939. Kl. 17.

103470

Møte i den utvidede utenrikskomite
fredag den 22 desember 1939 kl. 17

Formann: Hambro.

Tilstede på møtet var: Anderssen-Ryssr, Samuelson, Eggen, Hundseid (som varamann for Handberg, som hadde forfall), Joh. Ludv. Mowinkel, Sven Nielsen, Madsen, Vegheim, Lykke, Sundby, Thorvik og Magnus Nielsen.

Formannen: Jeg har innkalt dette møte etter konferanse med forskjellige medlemmer nærmest for å få anledning til overfor komiteens selv å gi en liten rapport fra Genève, og som etter min oppfatning krever et hurtig svar.

Etter konferanse med utenriksministeren gav jeg igår i kringkastingen en liten utredning angående det som skjedd i forsamlingen i Genève, fordi telegrammene til de norske aviser gav en nokså misvisende beretning, forøvrig ~~ikkjænnmak~~ med hjemmel i et telegram fra Gence Havas om de nordiske lands stilling til det store hovedspørsmål, Finlands forhold til Folkeforbundets eventuelle hjelp til Finland.

Jeg vil få lov til å si at slik som vi i delegasjonen oppfattet stillingen, ikke bare i den norske, men også i den danske og den svenske, var det våre regjeringers oppfatning som vi delte, at de nordiske land ikke hadde noen opfordring til å gå i brodden når det gjaldt noen aksjon mot Russland slik som stillingen var i øieblikket. Den finske delegasjon var jo den hele tid i kontakt med sin regjering såvidt det var gjørlig, og dens oppfatning var at så lenge det fantes nogensomhelst mulighet for å komme i samtale med Russland, å få gjenoptatt forhandlinger og få stanset krig, burde Finland og de stater som stod Finland særlig nær, understøtte dette arbeide og ikke selv innta en holdning som kan tenkes å vanskeliggjøre forsøket på å komme i kontakt med Russland.

Utviklingen i stemningen foregi k meget raskt i Genève. Jeg kan si her at jeg tror stormaktsinnstillingen blev meget klart uttrykt i det franske utenriksdepartement, hvor det blev sagt den første dag, den 1. desember, at Frankriges innstilling

til Finland og en eventuell støtte-aksjon overfor Finland vilde være i vesentlig grad avhengig av finnenes evne og vilje til å forsvare sitt land, og det fremgik ganske tydelig at det var den finske kamp som la forholdene slik til rette som De alle kjenner.

Vi hadde inntrykket av at den engelske innstilling til å begynne med ikke var på lang nær så utpreget og sterk som den franske, og la mig føie til også her, at når den engelske regjering, i ikke liten grad mot Chamberlains ønske, blev drevet inn på eksklusjonslinjen, skyldtes det i første rekke det engelske arbeiderparti. Fagforeningskongressen i England, The Council of Trade-unions, gikk i deputasjon til Chamberlain og forlangte at England skulde innta en meget klar holdning likeoverfor Russland, og tilsa fagorganisasjonens menn mest udelt støtte, hvis man vilde bryte den diplomatiske forbindelse med Russland etter det som var skjedd. Formannen, Mr. Halloworth, var selv tilstede og møtte i kontrollkommisjonen og gav uttrykk for den meget sterke og levende opfatning de hadde der. Skjønt den engelske regjerings holdning til å begynne med nærmest var preget av ønsket om at man ikke skulde bringe England i nogen konflikt med Russland, da det hadde sine hender fulle, blev de drevet sterkere og sterkere over på det man kunde kalle en aksjonslinje.

I Frankrike hadde Daladier selv en meget aktiv interesse for begivenhetene og deres utvikling u der stadig kontakt med den amerikanske ambassadør Bullitt. Den meget opsiktsvekkende redaksjonsartikkel som stod i "Le Temps" - det var den 3die desember - hvor det blev krevet en meget aktiv inngripen fra fransk side, den var diktert av Daladier. Og jeg vet at de franske legasjoner, blandt annet legasjonen i Oslo, hadde ogs fått meddelelse om at instruksen for de franske var, at Russland skulde ekskluderes. Daladier uttalte at hvis ikke Russland blev ekskludert etter det som var hendt, så vilde Frankrike stenge portene til Folkeforbundet, for de mente at da var et internasjonalt samarbeide ganske unyttig.

I den spesialkomite som blev nedsatt for å drøfte det finske spørsmål, var både Norge og Sverige med. Jeg nevner det forøvrig typiske for stemningens utvikling, at da byrået - eller presidiet altså - foreslo opnevnt en komite på 15 mann, sa Frankrike at de mente denne sak var så viktig, at det burde være en meget talrik komite, da de gikk ut fra at alle stater ønsket å delta. Vi forandret da forslaget dithen at den skulde bestå av 15, men enhver stat som ønsket å være representert, kunde sende en delegert. Det viste sig å være umulig på det tidspunkt å få 15 stater til å sitte i den komite, det

-3-

lykkedes ikke å få mere enn 13 - det vil si vi kunde jo ikke fylle med representanter for britiske dominions - og den eneste stat som meldte sig frivillig var Polen, som ønsket å være med i komiteens forhandlinger, og Polen deltok også.

Da vi i de første dager dernede søkte å komme i kontakt fra de nordiske stater med Holland og Belgien, var den hollandske instruks, at Holland skulde holde sig borte fra sit mulig. Holland fikk ikke lov til å være med i den spesialkomite som skulde behandle saken, og Holland vilde ikke motta valg til rådet, og Holland vilde ikke motta valg til visepresident eller være med i byrået, det ikke skulde holde sig borte fra det hele, mens Belgien inntok en mer positiv innstilling til Finland. Så utviklet begivenhetene sig ganske raskt dernede. Den spesialkomite som var nedsatt, hadde til formann portugiseren Caeiro da Matta, og det var denne komite som sendte telegrammet til Molotov for å be ham trekke tilbake de russiske tropper og åpne forhandlinger o.s.v. Dette telegram var ikke forelagt forsamlingen, presidentskapet eller presidenten. Vi visste opriktig talt ikke om det før det kom i avisen, det vil si jeg fikk telefonmelding om det meget sent om aftenen. Det var Undén som hadde foreslått i komiteen å sende et telegram. Minister Urbye var endnu ikke kommet. Den tilføyelse i telegrammet som satte en tidsfrist for svar til 24 timer, kom til efter engelsk forslag til den tekst Undén hadde foreslått. Vi vet alle at der kom altså et avslag fra russisk side, et avslag forøvrig i former som syntes høflige og det var meget vanskelig dernede å finne ut hvorledes egentlig stemningen var i Russland. Den russiske ambassdør i Paris, Sowitz, og den russiske chargé d'affaires i Rom var den hele tid deltagere i 4de kommisjons arbeide. De fikk ikke lov til å reise fra Geneve før budgettet var ferdig behandlet av 4de kommisjon. De bodde på samme hotel som de nordiske, så vi fulgt dette meget nøie; for chefen for den detektivstyrke som omgav dem, ialt 16 mann, var på mig flere ganger om dagen for å spørre når de kunde reise. Fjerde kommisjon trådte sammen til budgettbehandling den 4. desember. Forsamlingen trådte sammen den 11, budgettbehandling blev avsluttet i fjerde kommisjon den 12. om formiddagen, og da deltok russerne. Der var fra fransk side en meget stor engstelse for hvad russerne kunne falle på under budgettbehandlingen. Den finske minister i Paris, som hadde svært meget å gjøre i Paris, kom reisende op til fjerde kommisjons arbeide efter anmodning fra det franske utenriksdepartement for de sa at når russerne anmelder 2 ambassadører som delegasjon og har med sig 4 sekretærer, må de tenke på ett eller annet, og da er

304

305

det best at Finland også er sterkt representert. Imidlertid skjedde der intetsomhelst fra russisk side. Sowitz forlangte ordet flere ganger, men strøk sig igjen hver gang. Han tok bare ordet til en meget kort bemerkning under behandlingen av budgettet, og da sa han, mens en del delegerte smilte,, at den russiske regjering mener at Forsamlingen og Rådet nu begynner å komme sammen altfor ofte, så hvis der fra nogen delagasjon fremkom forslag om å nedsette bevilgningene til møter i Rådet og Forsamlingen, vilde hans delagasjon støtte det, men den vil ikke fremsette forslag. Der fremkom intet forslag, og det bemerkelsesverdige var ikke minst at da fjerde kommisjon drøftet inntektsbudgettet for kommende år, den nye utregning av medlemmenes kontingenter, hvor vi hadde ventet at det fra Russisk side vilde komme innsigelser, fordi Polen og Finnland var opført med sin vanlige kontingent i budgettet for 1940, blev der fra Russisk side ikke uttalt noe, og budgettet blev bifølt med Russlands stemme i 4de kommisjon uten at der foregikk noesomhelst. Røsserne var engstelige for å bli mødt med demonstrasjoner. Det kom til uttrykk gjentagne ganger: De trodde at der var så sterk animositet at de resikerte demonstrasjoner til fordel for Polen eller Finnland. Men der forekom overhodet intet av den art. Og da forsamlingen blev åpnet, fikk publikum ikke adgang til tribunene, idet man næret frykt for demonstrasjoner. Selv i Schweitz har det jo vært visse demonstrasjoner. Det var kun medlemmer av de forskjellige officielle delagasjoner som fikk adgang til tribunene, sekretærer og andre som hadde særlige privilegier å påberope sig.

306

I spesialkomiteen drøftet man da formen for en innstilling til forsamlingen. Minister Urbye deltok den hele tid, og vil sikkert kunne besvare spørsmål hvis noen vil rette spørsmål om disse forhold. Denne resolusjon som blev foreslått av spesialkomiteen, falt i 2 avsnitt, og der var fra norsk side som fra svensk side i komiteen gjort forbehold vedrørende 2det avsnit, idet man sa, at stemmegivningen vilde være avhengig av innhentet instruks fra regjeringen. Resolusjonen lyder - undskyld at jeg hakker lidt, men jeg har den her bare på fransk:

" Idet man slår fast at det angrep som Sovjetunionen har foretatt mot Finnland, betgener en sviktelse av eller et brudd på de politiske overenskomster som er truffet med Finnland, og likeledes med Folkeforbundspakten artikkel 12, såvelsom med Pariser-pakten" - altså Briand-Kellog-pakten - " og at Russland, umiddelbart før de gikk til dette angrep uten å ha noe juridisk grunnlag for det, opsa den non-aggresjons-pakt det hadde sluttet med Finnland i 1932, og som skulde stå ved kraft til utløpet av 1945, dømmer

Folkeforbundet høytidelig Sovjet-Unionens opptreden mot den Finnske stat; retter en inntrengende henstilling til alle medlemmer av Folkeforbundet om å levere til Finland den humanitære og materielle bistand som de er i stand til og bringer hver for sig, og avholde sig fra enhver handling som er av den natur at den kunde svekke Finnlands motstandsevne; befullmektiger Generalsekretæren til å yde den tekniske bistand som Folkeforbundets organisasjon kan gjøre for å hjelpe Finland; og bemyndiger likeledes Generalsekretæren til under henvisning til Folkeforbundets forsamlings beslutning av 4de oktober 1937" - det gjaldt den gang en henvendelse til de Forente Stater i den Mandjuriske konflikt - "om å rådslå med de stater som ikke er medlemmer, med sikte på et eventuelt samarbeide". Og så kommer den anden del:

" I betraktning av at de Sosialistiske Sovjetrepublikkers Union tiltrods for den opfordring som er rettet til dem 2 gange har avslått å møte og prosedere for Folkeforbundets Råd og Forsamling eller å delta i drøftelser av deres uoverensstemmelse med Finland, i betraktning av at Sovjet-Russland likeledes har avslått å erkjenne Rådets og Forsamlingens opgave hvor det gjelder å gjennomføre paktens artikkel 15, og at det således har sviktet de forpliktelse de hadde påtatt sig, og som er det essensielle for å bevare fred og sikkerhet mellem nasjonene, og at Russland forgjeves har søkt å rettfærdiggjøre sitt avslag ved å påberope sig en kontakt den har etablert med en såkalt regjering som hverken de jure eller de facto er anerkjent eller har noensomhelst eksistensberettigelse overfor det finske folk, og at de sosialistiske Sovjet-Republikkers Union ikke bare har gjort sig skyldig i en krenkelse av de forpliktelse de har efter Folkeforbundspakten, men likefrem har stillet sig **atenfor** pakten, uttaler forsamlingen at Rådet er kompetent til, overensstemmende med artikkel 16 i pakten å trekke de konsekvenser som følger av denne situasjon, og handle derefter."

308

Det forslag som var stillet av Argentina om at Forsamlingen likefrem skulde vedta en direkte henstilling om å utelukke Sovjet-Russland fra Folkeforbundet, blev ikke forelagt. Det blev omredigert til den form det her har fått. Det var også meget om å gjøre å få ansvaret i størst mulig grad lagt hos Rådet, som ifølge Folkeforbundspaktens art. 16,4 er en institusjon som har å treffe avgjørelsen i et slikt tilfelde, og det var oss også om å gjøre å få avsluttet forsamlingens arbeide og få forsamlingen ajournert før Rådet traff sin endelige beslutning. Dette blev også gjort.

Det forbehold som den norske og den svenske represen-

tant hadde tatt i spesialkomiteen, blev da efter konferanse med regjeringene kort motivert i forsamlingen, hvor Undén på delagasjonenes vegne uttalte at delagasjonene avholdt sig fra å ta stilling til den del av resolusjonen - det gjaldt altså dens anden del, som tok sikte på foranstaltninger av en sanksjonsaktig karakter - under henvisning til disse lands konsekvente stilling til sanksjoner. Jeg må kunne si her at Undéns bemerkninger blev fremført nokså litet distinkt og blev misopfattet av de fransktalende, de blev misopfattet av nesten hele den franske presse, mens den tolt som gjengav talen på engelsk, gjorde det helt distinkt, så den engelske og amerikanske presse ikke misforstod den holdning som blev inntatt.

309 Det var jo 2 adskilte spørsmål å overveie, det ene var det Finnske spørsmål og det andet gjaldt Folkeforbundet. Det som var av betydning for Finnene var den bistand som kunde ydes dem og ikke i og for sig det å få Russland utelukket av Folkeforbundet. Noen bestemt instruks hadde den finske delagasjon i virkeligheten ikke. Den hadde fått noen retningslinjer som lå meget nær de almindelige retningslinjer de andre nordiske land hadde, men Tanner uttalte i telefonen, da man nærmet sig avslutningen, at det var umulig for regjeringen i Helsingfors å hå den absolutte kontakt med Geneve, så den kunde gi noen detaljert instruks, den overlot til sin delegasjon å fortolke retningslinjene slik som forholdene i øieblikket tilsa. Minister Holsti, som på Finnlands vegne førte ordet i forsamlingen og fraula saken for mig, hadde vært i kontakt med de nordiske delegasjoner, og han hadde for et enkelt punkts vedkommende rådspurt Undén og mig, som begge angående dette punkt uttalte nøyaktig det samme, men da han hadde en viss trang til å forelegge hele den utarbeidede tale, så Undén, - og deri var jeg enig - det var før Minister Urbye var kommet - at vi finder det ikke naturligt at vi tar noe standpunkt til denne tale, det er Finland og den Finnske delegasjon som har ansvaret for den, og vi frykter for at det på den ene side let kan opstå ~~kakka~~ konfusjon hvis vi skal være med og drøfte den, og at på den annen side den situasjon også kan tenkes at Finland vil kunne si: Dere har vært med på å forme dette innlegg, hvis det vekker kritikk eller fører til resultater som vi ikke har tenkt oss.

Den tale som Holsti holdt, tror jeg virket meget godt på den fransktalende del av verden. Det umiddelbare inntrykk som Undén og jeg hadde og som vi forøvrig hadde git som et råd til ham var at han burde avholde sig fra sterke uttrykk om Sovjet-Russlands politikk. Finland stod så sterk at vi mente at de store uttrykk bare skadet, og at det muligens i den foreliggende situasjon vilde være klokt ikke å påberope sig Litvinovs tidligere uttalelser altfor

sterkt. Jeg vet hele den fransktalende del av forsamlingen fant talen meget bra; og jeg vil si angående de nordiske lands stilling at England den hele tid forstod at de nordiske land var i en utsatt og vanskelig stilling, og Butler forstod også likefrem den politiske tanke som lå under, at man nødige vilde avskjære enhver mulighet for fortsatt forhandling med Russland for Finland. Når Amerika ikke har brudt den diplomatiske forbindelse med Russland, skyldes det også likefrem finnsk ønske. Amerika var helt villig til å bryte forbindelsen, men utenriksminister Tanner og hans regjering hadde den opfatning at den eneste mulighet som Finland kunde ha for å komme i samtale med den russiske regjering før eller senere, lå hos den amerikanske ambassadør, og mente derfor at det alene kunde vanskeliggjøre Finlands stilling hvis Amerika brøt den diplomatiske forbindelse med Russland. For Folkeforbundet var altså stillingen den at de amerikanske stater vilde ha gått ut, hvis Russland ikke var blit ekskludert. Jeg tror ikke at det for de europeiske stater var noget hovedhensyn da de tok sit standpunkt. Frankrike gikk altså meget vidt i den samme retning. Men forholdet var likefrem det at etter Folkeforbundets moralske nederlag i den bandsjuriske konflikt og i den Etiopiske konflikt, var det en almindelig og meget sterk følelse, at hvis man i denne sak, som var meget mer klar og oplagt, ikke tok et klart standpunkt, vilde det internasjonale samarbeide være umuliggjort, og ikke det alene, men man bilde vanskeliggjøre for fremtiden en gjenopbygning av det internasjonale samarbeide, som nu har sitt organ i Folkeforbundet. Hvad Schweitz angår så inntok den schweitsiske regjering den stilling at den meget sterkt henstillet til Folkeforbundet - offisielt - å avholde sig fra enhver diskusjon som kunde bringe inn den tysk-polske konflikt, idet man fra schweitsisk side anførte at man var klar over, at hvis Tyskland vilde anfælde Schweitz vilde det alltid kunne finde et påskudd, men at det gjaldt for den schweitsiske regjering å gjøre det så vanskelig som mulig for det å finde dette påskudd, og undgå enhver handling som let kunde utnyttes på en sådan måte at det blev et påskudd.

Holland satte sig i spissen for en henvendelse til forsamlingens president, som Undén var med på, og som blev undertegnet av Sverige, Holland, Danmark, Luxemburg og Belgien. Jeg vilde under alle forhold ha nektet å undertegne den skrivelse, da den lå helt utenfor det vår instruks gikk ut på, og jeg var i den lykkelige stilling at jeg ikke godt kunde underteigne en skrivelse som var stilet til forsamlingens president. Det var en skrivelse hvori disse 5 stater meddelte, at hvis det blev berørt noget annet politisk spørsmål enn det finske, vilde deres delegasjoner forlate forsamlingen. Det

lå helt ved siden av hvad der var drøftet her, og jeg fant mig ikke på noensomhelst måte berettiget til å undertegne, uten å ha fått inntryks hjemme fra, og var i grunden meget lykkelig over at minister Urbye ikke da var kommet, slik at det ku de sies her var to norske, og at hvis ikke presidenten vilde undertegne, kunde den annen gjøre det. Det er meget vanskelig å få forbindelse hjem. Enhver telefon fra Geneve til Norge blir ikke alene avlyttet i Berlin, men alt man sier blir tatt op på plater, man kan høre platene sveive rundt, og i alle tilfelle er forstyrrelsene meget sterke. Og i Sveits er det forbudt å tale i rikstelefon til utlandet på andre sprog enn fransk, tysk og engelsk, med mindre det ringes fra en fast legasjon i Sveits. Derfor var det ikke meget lett å komme hjem, og særlig var det ikke mulig å forelegge i telefonen spørsmål som var av den art at man nødige vilde ha dem kommunisert med en gang til Tyskland eller Russland.

Kressen, særlig den franske presse, har tildels vært mindre forståelsesfull i sine uttalelser mot de skandinaviske land. Der stod en redaksjonsartikkel i "Tribune de Geneve" den 17de, som jeg tror i og for sig gir et typisk uttrykk for oppfatningen i vide kretser i Sveits. Der sies i den redaksjonsartikkel at "det er klart at hvis de skandinaviske staters holdning i Geneve hadde vært mere markert og bestemt for Finland, vilde der ha vært en større chance for at den siste finske henvendelse var blitt tatt under betraktning i Kroml. Den ytterste politiske forsiktighet er ikke alltid nødvendigvis identisk med forutseenhet". Den mest tydelige som kom til uttrykk i franske aviser, at de tre nordiske land helt avholdt sig fra å stemme, har jo også vært utnyttet og har vært følt noget sår og ubehagelig fra finsk side, der hvor den har gjort sig gjeldende. Jeg skulde anta - det vil utenriksministeren kunne si - at der nu er kommet visse beriktigelser i de franske blad, iethvertfall i den form at ordlyden av Undøns erkløring er tatt inn, en ordlyd som jeg tror i det store og hele måtte kunne sies å være ganske uklanderlig. Og henvisningen til de nordiske staters forhold til sanksjonspolitikken er jo, bortsett fra stemningsmomentet, ganske logisk og blev også følt slik fra finsk side, derfor rettet Finland ingen anmodning til Folkeforbundet om å benytte sanksjoner. Når de nordiske lands stats - eller utenriksminister i Folkeforbundets forsamling mer enn en gang har gitt uttrykk for at de nordiske stater tar avstand fra sanksjonspolitikken og mener at den er politisk død, var det meget vanskelig for dem plutselig den dag da fareb truet dem, å forlange at sanksjonene skulde anvendes. Jeg tror at det er blitt forstått i alle politiske kretser, men ikke overalt i pressen.

313

Nu, som mine herrer vil vite, blev det fra Folkeforbundets side gjennom den resolusjon som blev vedtatt, også stillet en opfordring til statene om å yde Finland materiell bistand i den utstrekning hver det var mulig. Den første tanke som blev utkastet av generalsekretæren, var at Folkeforbundet skulde opnevne en komite for å organisere dette arbeide. Da jeg rapporterte dette hjem, tok utenriksministeren sterk avstand fra en slik tanke og mente at om den skulde gjennomføres, vilde den bringe i fare hele Folkeforbundets eksistens. Og efter drøftelser med den franske og engelske delegasjon og med generalsekretæren, opgav man helt den tanke. England ønsket heller ikke at Folkeforbundet som sådant skulde innvikles i det man muligens med en fortolkning kunde kalle "krigerske" handlinger mot Russland. Særlig hvis man tenkte sig den mulighet at Russland og Tyskland kom til å gå sammen, vilde det bringe hele Sveits' nøytralitet i stor fare. Det faktiske forhold er da det at generalsekretær Avenol personlig har søkt å stille sig i rapport med de forskjellige land som har erklært sin villighet til å være med å yde bistand. Jeg tror at likesom stemningen nu i Geneve har utviklet sig meget raskt, har også hjelpeaksjonen fått et sterkere positivt preg enn man kanskje fra første øieblikk trodde.

314

Jeg nevnte at da vi kom der, hadde Holland instruks om å avholde sig fra alt mulig. Denne instruks blev forandret den aller siste dag, uten at den hollandske delegasjon dessverre underrettet de nordiske land om det, de hadde bare gitt oss meddelelse om at Holland skulde avholde sig fra å stemme. Jeg blev derfor noget overrasket da den hollandske førstedelegerte, fem minutter før møtet skulde åpnes og jeg alt satt på presidentstolen, kom op og viste mig at han hadde fått instruks om å si at Holland stemte for hele resolusjonen, med forbehold om tolkningen av to enkelte punkter, og at de hadde henvendt sig til Belgien, som gav det sin tilslutning. Luxemburg optrådte ikke i tilslutning til de to land. Den luxemburgske delegerte spurte mig om det var noget ønske hos de nordiske land at Luxemburg skulde oppre og si det samme som Holland og Belgien hadde sagt, og jeg sa at vi hadde ingen ønskemål i så henseende, og at jeg syntes at Luxemburg var akkurat like vel tjent med ikke å si noen ting som med å si det Holland og Belgien sa. Jeg vet ikke om det i tilfælde hadde vært mulig å finne en felles platform for Oslo staterne; men i ethvertfall tror jeg at vi fra de nordiske land vilde satt pris på pm de Vos von Steenwyk som representerte Holland og som de hadde vært i kontakt med før, hadde gjort oss opmerksom på at stemningen i Holland hadde svinget.

Avenol har altså i Paris søkt å etablere et kontor for denne hjelp, jeg hadde nær sagt etter linjer rent organisasjonsmessig ikke ubeslektet med den hjelp som blev ydet spanske barn og spanske

flyktninger. Det er klart at den bistand som ydes Finland, er sterkt varierende fra stat til stat. Men allerede under drøftelsene i Geneve satte Avenol sig i forbindelse med regjeringene i første rekke i de amerikanske stater, som her var meget sterkt pågående, og gjorde gjeldende overfor disse regjeringer at det som hadde betydning for Finland, var ikke at der blev holdt demonstrative taler i Geneve, men at det blev ydet bistand. Den finske oberst Påsonen, som var med delegasjonen i Moskva, deltok i alt dette arbeide. Der er også andre representanter for den finske generalstab kommet til Paris. Der er av dem satt op lister over alle de ting som Finland har behov for, og der drøftes så direkte med representanter for de enkelte stater hva der fra den enkelte stats side kan ydes av de ting Finland har behov for. Finnene har den hele tid gått frem overordentlig nøkternt, meget usentimentalt og meget klart forretningsmessig. Der har fra deres side ikke vært noe ønske om demonstrasjoner noe sted. Jeg har inntrykk av at de nærmest har vært bange for at der skulde skapes kaos ved altfor stor geskjeftighet, og at de også har vært helt på det rene med at tilfeldige ansamlinger av frivillige, uten militær enhet i kommandoen, uten øvelse i vinter felttog og uten tilstrekkelig trening, alene vilde skape forvirring i Finland, hvis man slapp dem inn. Der har vært et meget stort tilløp - bare i de første dage meldte det sig i Ungarn over 5000 frivillige. I Paris meldte det sig til den finske legasjon et par tusen om dagen, av alle mulige nasjonaliteter. Men fra finsk side har man søkt å bringe en meget streng orden i det hele. Det tror jeg er klokt, og jeg tror det er det eneste som er forretningsmessig mulig. Jeg understreker gjerne det her, for jeg ser med noen engstelse visse utslag av geskjeftighet i Norge, som jeg ikke tror man i Finland er meget begeistret for. Jeg tenker selv sagt ikke på det arbeide som gjøres her hjemme, men på de lokale emisærer som reiser over, særlig til Amerika, og at det hver dag melder sig folk som vil reise til Amerika for å virke for Finland, tildels folk med store navn i Norge, uten at de har vært i kontakt med de finske myndigheter, og uten at de i visse tilfelle - etter mitt personlige skjøn - har noen forutsetning for å opna noe ved en slik misjon. Jeg nevner folk som Odd Nansen for å ta en av dem, og det er diverse andre. Den ekspedisjon han er med på, skyldes vistnok et svensk initiativ, idet det også er tilsvarende svenske delegater, men såvidt jeg har kunnet forstå, ikke noe finsk ønske. Jeg nevner det, men jeg ber om at man betrakter det som like kon-

-11-

fidentielt som annet som blir sagt her, at Sigrid Undset igar rettet en inntrengende henstilling til Nordmannsforbundet om å sende hende over i en stor misjon for å samle inn til Finland. Den amerikanske delegasjon hadde den samme opfatning som jeg har personlig, at hverken Amerika eller Finland er særlig tjent med alle disse som kommer, og vi svarte at vi ikke vilde yde noen medvirkning med mindre der ad officiel vei blev gitt tilkjenne at man både fra finsk og norsk regjeringshold anså det for nyttig og tjenlig at flere slike emissarer drog ut.

Den forretningsmessige arbeidsopdeling som de finske offiserer og representanter for de finske departementer foretar i Paris, har på en rekke områder gitt øieblikkelige resultater, det vil si øieblikkelige i de land hvor man har villet være med og yde. Det tar jo sin tid før det når Finland. Argentina var jo den første som stillet til disposisjon både pengemidler, kjøtt og hvete. De mellom-amerikanske republikker, som var med og førte aksjonen i Folkeforbundet, har gjennom statsbevilgning stillet til disposisjon de kvanta kaffe og kakao som er nødvendig for den finske armé i løpet av vinteren. Slikt er jo av de sekundære ting. Hvad der gjøres av de stater som er sterkere militært rustet, det publiseres naturligvis i mindst mulig utstrekning. Men jeg kan nevne her at i samme øieblik som Russlands utelukkelse av Folkeforbundet var blit en virkelighet, stillet den polske regjering til disposisjon 500 fullt utdannede flyvere, som for tiden stod i reserve i England og Frankrige, og der er nu efter finsk ønske stillet til disposisjon 400 fly. 200 jagerfly og 200 bombardementsfly. General Mannerheim og hans stabb har uttalt at hvis de får 400 fly, vil de kunne holde sine stillinger til våren kommer og hvis de får ialt 60.000 trenede menn, vil de kunne holde stillingen i det hele tatt efter deres vurdering av de internasjonale og de nasjonale forhold. Der er fra fransk side stillet særdeles meget krigsmateriel til disposisjon, fra vinteruniformer til ammunisjon og skyts. At man litet publiserer om det i avisene, er noe enhver vil kunne forstå. Da jeg var på vei nordover, blev jeg ringt op i telefonen og hentet til rikstelefonen fra Paris af kriminalpolitiet i Amsterdam, idet de sa det var helt nødvendig at jeg fikk den kommunikasjon. Den norske legasjon i Haag var også varslet om det. Det var den finske minister Holma som sitter som centrum i denne virksomhet i Paris, og har vært i meget intim kontakt både med ambassadør Bullit og Daladier. Det var mandag holdt en konferanse med Daladier, Chamberlain og Bullit og representanter for Finland, og efter hva Holma meddelte mig og ga mig bemyndigelse til å la gå videre av grunne som jeg straks skal komme

tilbake til, var der under den konferanse, den første konferanse som blev holdt der nede, uttalt at England og Frankrike stiller til disposisjon et armekorps med fullt utstyr under forutsetning av at de skandinaviske land ikke vil legge hindringer iveien for transit eller transport, men vil yde sin bistand til å finne de former hvorunder det var mulig å komme Finland til hjelp. De uttalte videre, og jeg hørte uttalt det samme av medlemmer av den franske regjering da de reiste fra Geneve, at vi forlanger ikke at de nordiske land skal gjøre noen militær innsats, men vi forlanger at vi ikke skal legge hindringer iveien, og vi sier i siste instans at Finlands blod kommer over Norges og Sveriges hoder. Hvis dere legger hindringer iveien for en hjelpeaksjon, vil Finland vite hvor ansvaret ligger, og England og Frankrike vil dessinteressere sig for disse land hvis de noensinde skulde ha behov for vår hjelp. Dette blev naturligvis ikke fremført offisielt av den likefremme grund at ingen ønsker å bringe regjeringen i den vanskelighet qua regjering å ta et offisielt standpunkt til noe ønskemål i denne retning. Det er en gitt ting at man ikke vil sende tropper som optrer som franske eller engelske tropper. Det vil jo vår nøytralitet i krigen mellem Vestmaktene og Tyskland gjøre helt utelukket, hva enhver kan forstå. Det er helt utelukket for Norge og Sverige å tillate gjennommarsj av enheter som vilhører en krigførende stat i en kamp hvor Norge har erklært sig nøytral; men man arbeider med å finne de former hvorunder man kan lede denne transport av frivillige, og man må jo tenke sig at det vil skje i en eller annen form, hvorunder de ikke kommer i sine uniformer o.s.v., men kommer som frivillige civile og at de i liket med de svenske frivillige, som avgar til Finland, først når de kommer over den finske grense, blir opstillet som militære formasjoner. Det er sikkert England idag - kanskje ikke Frankrike - adskillig om å gjøre ikke å komme i erklæret krig med Russland. Man har fra engelsk side særlig nevnt at man skal huske på at England og Frankrike er absolut ikke i krig med Russland. Som understatssekretær Butler sa til mig i Geneve: Vi har jo våre hender fulle nokk, vi ønsker ikke å gjøre noe som vilde komplisere forholdene i Europa, men der er en av våre allierte, Polen, som er i krig med Russland, hvilket vi ikke er, og som forøvrig både av Tyskland og av Russland er erklært for å være ikke eksisterende. Der er 3 polske undervandsbåter tilknyttet den engelske Nordsjø eskadre. Polen har vært i underhandling med England om å få kjøpe, kan man kalle det, et par lette kryssere. Det forsvar russerne har maritimt ved Murmansk er uten enhver kampverdi. 2 krigsfartøier på 2000 ton hver kunde, efter hva der er opplyst både fra

-13-

finsk og engelsk side, tilintetgjøre ganske de kanoebåter og utranger-
te torpedobåter, som russerne har i Kurmansk. Hvor langt dette når f
frem, vet jeg ikke. Regjeringene holdes foreløpig offisielt utenfor.
Amerika er meget aktiv i dette arbeide som pågår i Paris. Der er fra
en rekke medlemsstaters side stillet betydelige både summer og kontin-
genter til disposisjon. Man er klar over at man i Norge og i Sverige
er i en utsatt stilling, og selv om man ute ikke, såvidt jeg kan skjøn-
ne, er tilbøielig til å ta alt for høitidelig den frykt der har været
i Sverige for en tysk innskriden i konflikten, er man jo klar over at
man i de nordiske land også må regne med den mulighet politisk og
dermed også regne med at Tyskland, hvis Tyskland skulde gå til noget
angrep på Sverige, formodentlig i første rekke vilde gå gjennom Dan-
mark som jo er praktisk talt forsvarsløst. Efter hvad den danske
ansvarlige hærledelse har uttalt, kan Jylland ikke forsvares, og Kjø-
benhavn kan forsvares i 6 dager. Det er alt hvad Danmark kan gjøre.
Det betyr altså militært intet, og at man fra dansk side derfor ønsker
at der skal iakttas den aller største forsiktighet, er noe enhver kan
forstå.

Jeg vet ikke hvor langt de forskjellige finske repre-
sentanter som har vært her, er kommet i underhandlingene som har vært
ført med regjeringen om visse arter av materiell som Finland i høi
grad har behov for og som kan skaffes i Norge, i hvert fall delvis, men
jeg vilde være takknemlig om der kan sies noe om det. Jeg tror at for
de nordiske lands stilling utover i den ganske verden er det av ganske
overordentlig stor viktighet at den opfatning ikke får bre sig, at
man i og for sig i Norge og Sverige står mere likegyldig til det som
hender i Finland enn de aller fleste steder i Europa. Det er jo
klart at den geografiske stilling i meget høi grad vil være bestemmen-
de for hvorledes de enkelte regjeringer kan stille sig i en sak som
denne, og jeg tror at det også er klart at det norske folk har et
overordentlig sterkt ønske om at man skal komme Finland i møte så
langt som det er mulig.

Når jeg har nevnt disse ting her, så er det fordi den
komite som sitter i Paris, har valgt den vei, formodentlig ikke bare
her, men også i nabolandene, at den ikke vil gå direkte til regjerin-
gene for ikke å bringe dem i vanskeligheter - enhver vil kunne forstå
de mange sider der er ved den sak - men at den ønsker underhåndsori-
entering om hvorledes man vil stille sig til de enkelte spørsmål om
transitt av krigsmateriell, om gjennomførelse av frivillige i den ene
form eller i den annen. Som et fremmed lands minister i Paris sa litt
spøkefullt: Vil det også i dette tilfelle være Centralpasskontoret

321/30

som bestemmer Norges politikk, eller vil man underhånden kunne få til-
sagn om at andre interesser enn de som avgjør Hr. Konstads innstil-
ling vil være med å virke? Jeg kan tenke mig at situasjonen meget
lett kan utvikle sig slik at de spørsmål jeg har berørt, kommer
til å bli brakt frem for Regjeringen i en sådan form at det er nød-
vendig å ta stilling til den, og jeg har ment at det var naturlig
på bakgrunn av det som er hendt i de siste uker, å bringe spørsmålet
inn her for at vi også fra Regjeringens medlemmer kunne få den ori-
entering og den veiledning som det er mulig å gi i denne sak.
Jeg har hatt anledning til naturlig overfor utenriksministeren tidli-
gere, da vi avga rapport fra Geneve, å nevne disse ting, men jeg har
funnet at jeg ikke kunne tie med dem likeoverfor komiteen her. Og
jeg tror at det også vil være nyttig om man fra norsk side sørger for
i likhet med hvad der har vært gjort fra svensk side, nu å la sende ut
- det er jo ikke noe som foreligger offisielt på noen måte - men la
sende ut et vel redigert telegram til Reuter og Agence Havas om sum-
men av det som er ydet privat i Norge, som jo virkelig er imponerende,
for å støtte aksjonen for Finland rundt om og gi inntrykk av i hvor
uhyre høi grad hele befolkningen i våre nordiske land deltar i det
som skjer. Ikke mindst overfor Amerika tror jeg det har betydning
at der kommer ut noe slikt.

Hvis utenriksministeren eller statsministeren vil kunne
gi opplysninger her, så tror jeg at vi alle vilde være uhyre takknem-
lige for å få den. Jeg ~~skakke~~ har for min del av den finske komi-
te som virker, fått opstillet alle ønskemål fra finsk side når det
gjelder deres eventuelle handel med Norge. Jeg går ut fra at det ikke
er noe nytt eller ukjent for regjeringen noe av dette, men jeg skulde
anta at utenrikskomiteens medlemmer gjerne vil høre det.

331

Statsminister Nygaardsvold: Det var anledning av den
siste del av formannens utredning, at jeg gjerne vil gi noen opplys-
ninger til. Det er ganske riktig at det er kommet en representant for
Finland, en finsk kaptein, som opsøkte mig i forsvarsdepartementet
med anmodning om at Regjeringen vilde stille sig mest mulig imøtekom-
mende likeover for Finlands krav om materiel hjelp. Det gikk ut på
at finnene gjerne vilde få lov til å kjøpe våpen, ammunisjon, sko,
klær, helst kapper, og ryggsekker, bensin, rågummi og en hel del andre
ting, som jeg ikke her kan nevne alle sammen. Dette var ting som i

første rekke angikk statens beholdninger. Jeg hadde da samtidig også en konferanse med generalfelttøimesteren, eller det var vel egentlig generalfelttøimesteren som var med den finske kapteinen sammen med direktør Winne på Kongsberg. Samtidig nevnte denne finske kaptein, som snakket nokså dårlig svensk, og desuten var svært forkjølet - han kom direkte fra fronten, så han - også spørsmålet om eksport- og transitt-tillatelse. Hva transitten egentlig skulde gå ut på, vilde han ikke gi noe nærmere beskjed om, såvidt jeg forstod. Jeg så at dette hadde jo både en politisk og en økonomisk side, og hva den politiske side angikk, vilde jeg gjerne ha utenriksdepartementets uttalelse om disse ting. Jeg bad selvfølgelig om å få disse ting skriftlig, det blev forelagt mundtlig. Og hva angikk det forsvarsmessige, det som vedkom Forsvarsdepartementet, antydet jeg likeoverfor herr Ravnborg at for det første har vi jo svært lite av mange ting for vårt eget forsvar, og desuten mente jeg det kunde være en nokså farlig affære om vi begynte å eksportere til Finland ut fra våre militære depoter patroner, geværer, mitraljøser, militærkapper, militærsko, militærklar, militærryggsækker og alt dette der. Det vilde være en svært betenkelig politisk affære. Jeg pekte på at våpnene især er jo stemplet med den norske stats våpen, og det vilde vel snart være klart at Norge hadde levert direkte fra sine militærbeholdninger. Til det blev det svært at det var ikke så farlig, for nu begynte det å finnes så mange sorter våpen i Finland med både den ene og den annen stats merke, så ingen vilde legge merke til det om de fant et våpen som var stemplet med Haufoss' og Kongsbergs merke.

332 Nuvel, jeg har ikke endda fått den skrivelsen som jeg skulde få, og derfor har jeg ikke fått direkte stilling til dette. Men jeg har sagt det her i komiteen mens formannen var borte, at jeg for min del kan ikke se at regjeringen kangi tillatelse til å eksportere av våre militære beholdninger på det område som jeg her har nevnt, det kan jeg aldeles ikke se kan la sig gjøre, både av hensyn til oss selv, våre egne forsyninger, og av hensyn til vår stilling politisk. Jeg ser det nemlig slik - jeg vil få lov til å legge til det - at det kan godt være mange som synes at vi kunde være de nærmeste til å hjelpe, men jamen ligger ~~vi~~ også nærmest til i skuddlinjen, hvis det skuld bli spetakkel.

Hvad angår andre ting, hensin f.eks. har vi der imøtekommet Finland noe og latt det få bensin, det nevnte jeg på siste møte. Men det er foretatt på en sådan måte at vi mener at vi skulde

_ 16.

kamuflere det best mulig. Vi har også latt dem få flybensin, ikke ved direkte salg fra statens lager, men ved omveier, det er mange måter å gå frem på. Rågumai på samme måte. Og jeg har sagt det, at hvis finene kan komme i forbindelse med private bedrifter som lager la måg f.eks. si ryggsekker, som de så gjerne vil kjøpe, eller ski, så vil vi forsøke å være så hensynfulle som mulig med eksporttillatelse, for det er Regjeringen som da i tilfelle må gi eksporttillatelse.

Med hensyn til transitten svarte jeg ingen ting for det var ikke nærmere utredt hvad det var som skulde transitteres. Jeg så i avisene, men det er jo så mange rykter der, at det skulde være to dampskib underveis fra England med krigsmateriell. Det er vel en avisand, antar jeg, for vi har ingenting hørt. Enda idag har ikke utenriksministeren hørt noe siden sist vi var sammen, og de kan vel ikke sådan uten videre gå inn til Narvik eller til Trondheim uten å spørre oss og begynne å losse ut sådan last der, vi må vel ialfall få vite om det.

Hvad det angår å sende et armekorps over Norge ja det har jeg mine store betenkeligheter overfor, hr. formann. Det er ikke fordi vi er likegyldige overfor Finland og Finlands stilling i dette tilfelle. Men det første som melder sig, ialfall for mig, er det at likedan som før mannen refererte at Sveits opfatning var, må ikke vi stille oss slik at vi gir påtagelig anledning til å finne et påskudd. Jeg har sagt akkurat det samme som var referert av formannen om Sveits opfatning, det er lett for Russland å finne et påskudd hvis det vil gå nordpå, men det er min opfatning av hele forholdet at regjeringen som sådan skal ikke innby til å finne slike påskudd i disse tider.

Mere kan jeg ikke si om dette spørsmål. Vi har nok diskutert det gang på gang, men, som sagt, vi har tatt stilling at overfor private firmaer, skal vi stille oss mest mulig inntekomende med eksporttillatelse, men fra statens beholdninger kan jeg ikke se at vi kan levere ut noen ting.

~~størst koht~~ Eg vil fyrst få lov her på denne plassen å segja ei takk til deligasjonen i Geneve for det arbeid som han gjorde for den norske regjeringa, for landet vort, ei takk til dei tvo medlemene, stor tingspresident, Hambro og sendemann Urbye. Etter alt det som vi fra det som gjekk for seg i Geneve, har desse tvo ombudsmennene våre teke alle dei standpunkta og gjort alt det som vi kunde venta, som vi hadde rett til å venta, og som kunde vera til gagn for oss.

333/357

358

Her i utanriksnemda har eg fyrr referert det standpunktet som Regjeringa har teke i ymse spursmål. Reint formelt kom det til å bli gjort på ein annan måte, noko av det, i Genève. Eg hadde sagt her at vi hadde gjeve instruks um at den norske delegasjonen skulde lata vera å røysta i spursmålet um å ekskludere Russland. No kom det soleis reint formelt i folkesambandsforsamlinga at resolusjonen um eksklusjon var bunden i hop med den resolusjonen som bad um hjelp for Finland hjå alle medlemene av Folkesambandet og andre statar og. Det vilde soleis ikkje vera råd til å lata vera å røysta um alt dette utan ein dermed fekk standpunktet sitt mistydt. Difor var det delegasjonen valde det standpunktet å taka ein reservasjon i eit innlegg for forsamlinga, ein reservasjon mot den parten i vedtaket som galdt eksklusjon. Det var ikkje so rart at det vart mistydt her heime, just for di pressa var viss te frå det som eg hadde sagt til ho i trumål, at dette var instruks for delegasjonen at dei skulde lata vera å røysta, og når det so ikkje kom anna melding hit til landet enn at resolusjonen var vedteken på den måten at 9 statar let vera å røysta, var det naturleg at ein då tenkte seg at Noreg var millom dei 9 statane. Sjølve det innlegget som den svenske delegerte Undén kom med på vegnene at dei nordiske delegasjonane vart referert i alle dei norske blada i et avstytt form som ikkje kunde gjeve det rette biletet av det som vart sagt. Eg leita etter i mange blad um eg ikkje skulde finne det innlegget i ordlyd, og det viste seg at i eit dansk blad fanst det i ordlyd, men på vegen over Kjøbenhavn og hit var noko av det aller viktigaste stroke, tilvisinga til standpunktet vårt med omsyn på artikkel 16, sanksjonana, so mistydinga her kanskje både i den framande pressa og serskilt i den norske pressa, er lett å forstå.

Etter no denne resolusjonen har vorte vedteken, har då generalsekretær Avenol teke på seg å organisera, um ein so vil, den hjelpa som skulde bli gjeven til Finland, og han har sendt eit telegram - eg går ut ifrå til alle regjeringar som er medlemmer av Folkesambandet - med spursmål um kva disposisjonar dei har i dette spursmålet, hjelpa til Finland. Det var eit telegram som kom for eit par dagar sidan. Vi har her hjå den norske regjeringa endå ikkje svara på dette telegrammet.

Etter mitt skyn er det einaste vi kann svara, dette at Noreg er viljugt til å gjeva Finland all den civile og humanitære hjelp som landet vårt har rett til å gjeva. Lenger kan ikkje den norske regjeringa gå i sine lovnader i dette spursmålet. Eg trur at alle i det minste her i denne nemda, når vi har dryft dette spursmålet, har vore einige um den ting at Noreg må politisk og militært set vera nøytralt

i krigen,liksovel nøytralt i den russiskefinske krigen som vi er det i annan krig i Europa.

360

Det har vore sagt at her blir det ikkje spørsmål om nøytralitet, for di Sovjet-regjeringa sjølv har sagt at ho er slett ikkje i krig med Finland, ho fører ikkje krig mot Finland. Men det kan ikkje vi taka på annan måte enn vi tok det då Tyskland sa det sama då det kasta seg over Polen, det var ikkje krig det heller. I den kongelegge resolusjonen som vi den gogen tok, med kvaangjering om nøytraliteten var, sa vi frå at vi rekna dette for ein krig. Når tvo land er i krig med einannan med våpenmakt, må vi kalla det for krig. og det fører då til at dei statane som ikkje er med, dei er nøytrale, og har dermed dei pliktene som fylgjer av å vera nøytrale. Privat hjelp kan sjølv sagt bli gjeven frå alle som vil, og det blir då gjeve her frå Noreg liksovel som frå mange andre land.

Førsmannen nemnde at det er folk som har reist frå vårt land liksovel som frå Sverige burt til Amerika for å arbeida for hjelp der. Ein av dei som reiste kom til meg, og eg sa at eg lika ikkje dette at vi, som ikkje sjølv var med i krigen, ikkje var finnar, skulde agitara i eit tredje land for hjelp til Finland, og at han i alle tilfelle måtte halda seg vel ifrå eit som kunde smaka av politisk agitasjon, agitasjon for å draga Amerika inn i krigen. Her er sume folk her i landet som trur at når det skal bli samla inn pengar eller andre ting til hjelp, so skal ein plent gå til Amerika. Eg slumpa til å få vite - det var rein slump - at det var en organisasjon her i landet som kallar seg Norges sjøforsvar, som jamvel tok til å setja i gang ei innsamling i Amerika til det norske forsvaret. Eg kan ikkje tenka meg noko meir unasjonalt tiltak enn dette å gå til et frammandt land og tigga inn pengar til vårt forsvaret.

361

Men om då såleis privat hjelp blir gjeven i all den mun som folk kan ha hug til, so blir det likevel jamvel i dette spørsmålet visse spørsmål som vender seg til staten. Det har just no i fyrrdags kome eit skriv til Regjeringa frå Norges Røde Kors som i samsvar med Genf-konvensjonen frå 1929 bed om at den norske Regjeringa skal gjeva santykke til at det blir sendt ein ambulanse til Finland. Det har vel alle vore klære over at det å senda ein ambulanse, det er av dei ting som vi har gjort i andre tilfelle og, det gjekk ein norsk ambulanse til dømes til Etiopia. Det er ein ting som ikkje kan vera i strid med nøytraliteten vår, men likevel må dåg Regjeringa gjeve sitt santykke, og Regjeringa kan i slike tilfelle som dette gjeva sitt santykke, og ikkje dermed på nokon måte koma i strid med nøytraliteten.

Men det mange andre spørsmål som melder seg på andre

til Regjeringa, og vil vi då halda uppe nøytraliteten, so er vi nøyde til å fylgja dei reglane som vi sjølve har bunde oss til i internasjonale avtaler, og det som er viktig der, er då særskilt konvensjonen frå Haag av 1907. Dei viktigaste fyresegnene der står i den 5te av desse konvensjonane i artikkel 6 og i den 13de konvensjonen i artikkel 7, og der står det i artikkel 6 - eg les her den offisielle norske umsetjinga: "Nøitral makt har intet ansvar for, at personer enkeltvis passerer grensen for å gå i en av de krigførendes tjeneste", - det kann vi soleis lata gå før seg. I artikkel 7 står det: "Nøitral makt er ikke forpliktet til å forhindre utførsel eller gjennemførsel, for noen av de krigførendes røgning, av våpen, ammunisjon og i sin almindelighet alt, som kan være nyttig for en armé eller flåte". Det er då soleis heller ikkje i strid med nøytraliteten vår um slikt blir utført frå landet vårt eller blir ført gjennom landet vårt frå andre til Finnland. Men det som den norske stat ~~så~~ sjølv ikkje har rett til, det er å senda våpen av sine egne til hjelp for ein framand stat som er i krig. Her er det grensa ligg, ho ligg mellom det som staten er pliktig til ikkje å gjera, og det som staten ikkje er pliktig til å hindra. Når det då i den eine av disse artiklane er sagt at staten ikke ~~er~~ pliktig til å forby folk som vil gå med i krigen som friviljuge, å koma gjennom, ligg det da heri at beint fram hermakt frå eit anna land er vi pliktige til å hindra. Det vilde vera i strid med nøytraliteten vår um vi lot herfolk, i det minste som herfolk, koma gjennom landet vårt. Det kann henda at ein kunde kamuflera dette så godt at Regjeringa ku de segja at ho visste ikkje noko um det, det er sjølv sagt mogeleg; men den internasjonale retten er slik som eg her har sagt, slik som han er forma ut i avtalen.

No meinte formannen at det han sa her, at han kunde segja at dei tvo vestmaktene, som skulde vera dei aller mest viljuge til å hjelpa Finnland både med materiell og med herfolk, dei ynskjer å gjera det ~~at~~ i slik ei form at Noreg og Sverike ikkje skal bli nøyde til å bryta nøytraliteten sin. Eg må erleg segja at eg trur ikkje dette. Eg trur for min part at England og Frankrike gjerne vil driva Noreg ut av nøytraliteten sin og inn i krigen. Eg har just i dag, med det same eg skulde gå inn her, fått ei telegram frå Helsingfors, der sendemannen vår der fortel at han i ein samtale med den finske utanriksministeren har fått den meldinga at den finske sendemannen i Paris igår har vore i det øvste krigsrådet, og der er det vedteke at vestmaktene er viljuge til å hjelpa Finnland på den fyresetninga at Noreg og Sverike vil vera med. Og det er so særskilt streka u der av den finske utanriksministeren at det er den norske og svenske medhjelpa reint militært som vestmaktregjeringane krev.

Dette at vestmaktene gjerne vil driva oss ut av nøytraliteten og ut i krigen, det har satt sitt merke i andre spørsmål og, og eg må i denne samanhengen taka fram noko som har hendt i dei siste dagane, som ikkje gjeld just spørsmålet om Finland, men som gjeld vårt eige tilhøve til vestmaktene. Neanda veit at vi har i London ein delegasjon, som forhandlar der me den britiske regjeringa og samstundes med den franske regjeringa om handelsspørsmål i krigstida. Delegasjonen var send dit burt med det fyremålet å dryfte berre slike handelspolitiske spørsmål, etter det på fyrehand var staka upp visse politiske grunnlinor for det heile. Det hadde på fyrehand vore ein britisk utsending her i Oslo som hadde dryft alle desse spørsmåla her, og vi hadde nått fram i det minste til ei viss forståing, eit visst grunnlag for dei avtalene som skulde bli gjort om handelstilhøva i krigstida, og grunnlaget var dette at Noreg skulde, i det store og heile i det minste, få halda uppe sin normale handel til alle sidor. Sist laurdag hende det på eit møte som denne delegasjonen hadde med representanter for det britiske ministeriet for økonomisk krig, at ambodsmannen for dette ministeriet heldt ein tala, gav ei utgreiing, som beint fram sa at England kjenner seg ikkje lenger bunden til dette standpunktet om handel på normalt fredstidsgrunnlag. Det som den britiske regjeringa no krev, det er at Noreg skal so langt råd er, bryta handelen sin med Tyskland, serskjilt ikkje utføre til Tyskland dei varone som på nokon måte kann gjera krigen lenger, og det vil segja ikkje berre krigsmateriell, ikkje berre det som beint ut skal nyttast i krig, men beint fram matvaror, soleis at dei vil freista på med hjelp av Noreg å svelta ut Tyskland. Eg skal lesa ordret frå den meldinga som vi har fått fra delegasjonen vår i London, noko av det som denne britiske regjeringsrepresentanten sa, og som han beint fram sa på vegne av den britiske regjeringa. Han sa at det som dei ikkje vilde skulde gå til Tyskland frå Noreg, det var kvalolje og alle slag fisk og fiskeprodukt, det var sildemjøl og sildeolje, fiskemjøl og fiskolje, det var alt som var fisk. So lenge han hadde noko å segja, står det i dette referatet frå delegasjonen, måtte han med heile si kraft gå inn for at ikkje eit ton kvalolje, ikkje ein sekk fiskmjøl, ikkje ein drope fiskolje, ikkje eit kvantum fisk skulde nå Tyskland. Han sa at den britiske regjeringa meinte at ho hadde rett til å pressa på Noreg for å fa Noreg til å gå med på dette, og ho meinte å kunne pressa på Noreg, for di Noreg lag til soleis at det var den britiske regjeringa som hadde makta. Han sa - so nådig var han - at den britiske regjeringa vil de ikkje beint fram gå til militære tiltak mot Noreg, soleis ikkje beint fram lyse krig mot oss, men

vi måtte i tilfelle vera kvaadnebudde på å bli blokkert. Ordet blokade var nyttet. Det var dei trugsmåla som har vart reist mot oss, og det er heilt klart at un doreg blir tvunga til å bøysja seg for slike krav, so er vi utanfor nøytraliteten, so vil Tyskland i det minste segja at vi er utanfor nøytraliteten og vi kan venta oss dei repres-
saliarne frå tysk side som Tyskland i det heile kann nytta mot oss, og er for min part ikkje i tvil um at det då vil bli/slik ein måte at vi i røynda er i krig. Dei norske delegerte vende seg til sende-
mannen var i London og bad han vera med i ~~Ø~~ryfningene um desse spurs-
måla og bad um å få tala med sjølve chefen for dette departementet for økonomisk krig og desutan med utenriksministeren. Den hadde ikkje
fått fyrst, dei fikk berre på ny tala med denne ambodsmannen for departementet som fyrr hadde ført ordet, og han berre streka under på nytt alt det han hadde sagt, og han gjorde det heilt klart at
England vilde setja all ting inn på å tvinga oss til å bli ein part i krigen. Det som den britiske regjeringa byggjer dette på, er det at Tyskland på si side går ut på å hindra tilførsler til England, og dermed meiner då England at det har rett til å gjera alt det kann for å hindra tilførsler til Tyskland, og det bryr seg ingenting um at vi er nøytrale eller har retter som nøytrale, det berre byggjer på si makt og vil tvange seg fram, tvinga oss ut or nøytraliteten.
Vi har fått rapportar um desse samtalane, men vi desutan no fått eit telegram fra legasjonen um at i det minste den norske sendemannen og formannen i delegasjonen har nått fram no for eit par dagar siden til chefen for departementet for økonomisk krig - Mr. Cross heiter han - og han har då i det minste sagt at han kunde modifisere det britiske kravet noko, soleis at det ikkje skulde vera heilt slutt på all ut-
førsle av fisk og fiskeprodukt til Tyskland.

Det som ein kan skjyna av det som er sagt, er at det britiske regjeringa kanskje vil gå med på, er det at ein skal få føra ut fiskeharnetikk og kanskje noko anna, kanskje noko fersk fisk til Tyskland, berre ikkje sild, for sild er altfor felt og god mat til at dei vil lata det gå til Tyskland, og fiskeharnetikk utfører vi so lite av til Tyskland i fyrevegen, so det gjer ingen ting um vi no skulde utføra det i normale mengder, so det kompromisset som dei soleis tydeleg viser til, er ikkje eit kompromiss som gjer noko skifte i sjølve hovedsaka. Eg nemner dette i denne samanhengen for di vi må sja heile den britisk-franske politikken her i samanheng, og den vender seg då her ikkje berre mot Russland, men likevel mot Tyskland, og vil i bae tilfelle driva oss ut or nøytraliteten, få oss til å vera part i krigen.

Det spørsmålet som sjølv sagt har reist seg for alle, og

som har koma fram i pressa - eg vil segja at pressa skriv so altfor mykje um desse ting, eg har freiste på stappa ho, det ser ikkje ut til at folk i pressa signar at dei kanskje ikkje bør føra all ting ut i pressa, dei skul endeleg ut med visdomen sin, eg trur at det går ikkje vel utan at alt det som dei tenkjar i hjertasitt, skal koma fram for allmante - det spørsmålet som har reist seg for alle, er dette: Korleis vil Tyskland ställa seg um Noreg gav slik hjelp til Vestmaktene for Finland? Da det spørsmålet må eg for min part segja at det veit vi idag ingen ting um. Det har kome heilt motsette meldingar frå Tyskland i dette spørsmålet. Det er somme meldingar som går ut på at Tyskland da vil gripa inn til hjelp for Russland og hindra hjelp til Finland. Andre meldingar segjer det motsatte, at Tyskland vil lata all slik hjelp gå. Ein veit ingen ting, men v gnaden har vi. Driv England desuten fram denne handelspolitikken sin, soleis som eg her har vist at han er, da trur eg nok det blir heilt klart, korleis Tyskland vil ställa seg.

Det som vi fyrebils kann gjera i dette spørsmålet i tilhøvet til England, det er sjølvseggt dette i strida innt so lenge vi kann, og freista på å føra forhandling og forhandling um desse spørsmåla, soleis at vi på ein eller annan måte kanskje - kanskje - kan hindra at vi blir drivne ut i den stoda som England etter mitt skyn gjerne vil ha oss i. Det kann vera godt for oss at det varer lange med dette, at vi kan få hala dette ut. Det er sjølvseggt nyttig for oss, det er nær sagt den eneste vona for oss i denne stunda. men vi må da føra konsekvensane ut i spørsmålet um Finland og; vi må vera yterleg vare med kva vi gjer der. Vi må syta for at det som der blir gjort, ikkje kompromitterer den norske staten, det er vi nøydde til for vår eiga skuld. For um vi kann segja til oss sjølve at Finland står i ein strid som på mange måter er ein strid for oss, so er det likevel so, at vi må passa på oss sjølva, vi må berga oss sjølve. Militært - det veit vi godt alle - har vi ikkje den styrken at vi kann hjelpe Finland; den militære styrken var da vi vera glade til um vi kann bruka innanlands, so vi må halde oss militært utanfor av reint praktiske grunar, i sjølvforsvar. Men det blir da ein politikk for oss som har sammenheng til alle sidor, og som reiser seg for oss i nær sagt alle dei spørsmål som i dag brønd.

367

368

Formannen: Jeg takker statsministeren og utenriksministeren for de opplysninger de har gitt. Jeg vil gjerne få knytte noen ord til det siste som utenriksministeren uttalte. Jeg tror, at det ikke er noget ønske hos den engelske regjering å få Norge inn i krigen, men jeg er helt klar over at der er et meget stort antall eng-

369

lendere som gjerne ser at Norge blir trukket inn i krigen. Jeg tror at man i England er ganske på det rene med at der sitter, særlig i de nye departementet - blokadepartementet og dette departement for den økonomiske krigsførsel - en hel rekke mennesker uten politisk erfaring som tror at de kan føre det store ord. Det er ikke noen hemmelighet at det gang på gang forekommer at det britiske utenriksdepartementet like frâm sier: De får ha litt tålmodighet med blokadepartementet og med departementet for den økonomiske krigsførsel, ~~en~~ der er så meget de ikke skjønner. Bare gi litt tål så skal vi få det jenket ut og få det brakt i orden. Jeg har hørt engelske offiserer tale på samme måte som den prepresentant for det ene av disse departementer som utenriksministeren der nevnte, men jeg tror ikke at der er noe politisk ansvarlig medlem av den engelske regjering som under noget forhold vil stå opp og si at de ønsker at Norge skal komme med i krigen. Men det er klart at den stemning som er på mange hold, efter hvert kan gjøre vanskeligheter, og jeg tror at det særlig innen den engelske forretningsstand er en viss stigende reaksjon mot departementet for den økonomiske krigsførsel og mot blokadeministeriet, og megen ergrelse over de avgjørelser de treffer.

Det har skapt en utalelig friksjon mot Holland. Jeg kan bare nevne et praktisk eksempel vedkommende transitten, - vi har jo så liten tysk transitt - som viser hvorledes de skaper nye friksjonsflater som utenriksdepartementet ikke er glad over. Efter blokadebestemmelsene kan England beslaglegge de varer som er over 25% av tysk oprindelse. Holland har en ganske stor utførsel av kondensert melk til de hollandske kolonier i Ost-India til alle sine tropper der etc. etc. Den kondenserte melk leveres av Nestlé i Sveits, men den er pakket oi bokser som er fabrikkert i Tyskland. Nu har det engelske blokadeministerium i konflikt med utenriksdepartementet hevdet at det påligger Holland å føre bevis for at der ikke er brukt tysk sukker i den melk som Nestlé fabrikerer. Det er en stor sukkerfabrikk i Sveits, i Argau, - men Sveits importerer sukker fra Tyskland, og nu forlanger blokadeministeriet at Holland skal føre bevis for at den mulige procent tysk sukker sammen med innpakningen ikke er over 25% for ellers stanser det eksporten. Det er et av de mange typiske tilfeller på hvorledes der skapes unødvendige vanskeligheter av de nye administrasjoner, og de ansvarlige ledere av utenrikspolitikken er opmerksom på det. Det viste sig jo også straks i det foreliggende tilfelle at da man nådde høiere op så blev der straks trukket noget tilbake. Jeg er sikker på at jo lengere man når op desto mer vil de bli trukket tilbake.

370

- 24 -

Jeg er ganske enig med utenriksministeren i at man fra norsk side må være overordentlig forsiktig, og jeg er enig med statsministeren i at vi ikke kan selge av den norske stats beholdninger til Finland. Jeg tror ikke heller ikke vi kan ta noen risiko for at Kongsbergmerket eller Raufoddmerket ikke skulde vekke noen op-sikt under de forhåndenværende forhold. Men det store flertal av de varer Finland ønsker, leveres jo ikke av staten. Og la mig føie til: Der er jo også for staten andre måter å ordne det på enn ved direkte salg til Finland. Sverige leverer fra Bofors granater til Finland. En del av de granater bygger på et første produkt fra Raufoss. Raufoss selger ikke noget til Finland. Raufoss selger til Bofors efter den overenskomst vi har. Bofors selger videre til Finland. Der er intet iveien for på visse områder å utvide den forbindelse med Bofors som vi har - for å nevne en enkelt ting -. Jeg er også helt enig i at vi ikke godt kan utføre ting som vi har et tvingende behov for selv; men vi produserer jo omtrent ikke sprengstoff og ammunisjon for tiden.

Statsminister Nygaardsvold: Det er git ordre til å sette på så mange skift som det går, både på Raufoss og Kongsberg i den siste uken.

Formannen: Det må være i den siste uke.

Statsminister Nygaardsvold: Ja, det er jeg som har git den ordren.

Formannen: Det gleder mig.

Statsminister Nygaardsvold: Ja formannen kan gjerne tro mig.

Formannen: Jeg drar det ikke i tvil. Det gleder mig at den ordre er git. Norske sprengstoffabrikker arbeider ikke med fullt mannskap fordi de sier de ikke har avsetning til staten. De har sagt at de må si op folk på første lønningsdag. Vi har Gullaug fabrikk som leverer ballistitt, som Finland trenger i aller høieste grad og som man skulde tro at også Norge trengte. De går med nedsatt arbeidsstyrke. Vi har fabrikker som skulde levere trotyl, vi har fabrikker som skulde levere de sprengstoffer som brukes til minefabrikasjon. De står. Vi har fabrikker som den norske stat har bestøttet maskineriet til, for at vi skulde kunne være uavhengig av

-25-

av tilførslen fra utlandet. De står. Der er intet iveien for at vi kan utvide den fabrikkasjon eller ta den op meget, meget sterkt, og der er områder hvor man kunde overlata særdeles meget til Finland.

Jeg vil spørre her, hvor der jo sitter folk som er meget sterkt interessert for dette arbeide: Er det ikke mulig å skape et koordineringsorgan for alle de innsamlinger til Finland som pågår her, sådan at der skapes et sentralpunkt som kan formidle og hjelpe? Staten er jo i mange tilfelle i en meget vanskelig stilling, fordi henvendelsene skjer fra mange hold og uten at de er samlet eller koordinert. Der er ting som vil ha en meget stor betydning for Finland, som vi sikkert uten vanskelighet kan levere. Jeg oppfattet statsministeren og utenriksministeren slik at der vil bli vist all mulig velvilje og forståelse overalt hvor det gjelder å lette den omsetning som går gjennom private firmaer, og som ikke går ut over de absolute behov for den norske armé eller eventuelt den norske marine. Men jeg tror det vil være en stor vinding som sagt, om man kunde få dette samlet og koordinert på en måte som gjorde det mer oversiktlig, og også gjorde kontrollen lettere.

Der er et spørsmål der som jeg tror har den aller største betydning for os all, det er Sveriges stilling, det å få vite absolut bindende og sikkert hvilken stilling Sverige inntar til disse forskjellige spørsmål. Det er efter mitt skjøn nogenlunde git at Norge meget vanskelig kan gå lengere end Sverige gjør, hverken når det gjelder transitt eller når det gjelder å finne former for en gjennomgang av frivillige; men jeg går ut fra at det måtte være en stor vinding både for Sverige og for oss og i særlig grad for Finland, om man her kunde få helt parallelle linjer å gå efter, og om man på denne basis kunde fortsette det arbeide som i Sverige blir kalt den økonomiske krigsberedskap, som har pågått, og som jo på visse områder skulde ha letter særdeles meget av det arbeide man her kunde gjøre.

Utenministeren nevnte at vi betraktet Finland som værende i krig med Russland. Jeg er klar over at det er den eneste reelle betraktning; men det forhold som er tilstede, at begge stater har erklært at de ikke er i krig, det gir oss jo et visst spillerum. Og jeg må si at den beretning som blev utsendt gjennem kringkastingen, om den harde tårn grensevaktene hadde hat med å internere 50 finner, den var skikket til å vekke en temmelig pinlig oppmerksomhet over alt i landet. Jeg kan ikke skjønne at man har nogen folkerettslig adgang til å internere de finner når Norge ikke har erklært sig nøytralt. At vi har rett og plikt til å avvepne dem, er en ting, men vi har ikke nogensomhelst formell rett til å internere dem når ikke Norge er erk nøytralt, og vi ikke gjennom nogen handling har gitt uttrykk for å

at vi betrakter en krigstilstand som inntrådt. Jeg skulde formode at Finnland har protestert, ialfall meddelte den finske minister mig før han reiste til Finnland igår, at han hadde overbrakt en protest fra den finske regjering med spørsmål om med hvilken hjemmel man gav sig til å internere de folk når Norge ikke har erklært sig nøytralt og det ikke var nogen krigstilstand inntrådt.

Jeg hørte med - jeg kan ikke bruke uttrykket tilfredshet, men med stor billigelse hvad utenriksministeren uttalte, at finnene jo også i nogen grad og i ganske høi grad, slåss for oss. Vi kan jo ikke lukke øinene og late som vi lever utenfor verden; vi er da nødt til i hver eneste avgjørelse her å tenke: Hvad vil følge? Jeg setter at Finnland blir tatt av Russland, Det vil si at 3,5 million finner vil gå over grensen til Norge og Sverige; hele befolkningen vil bli evakuert. Hvad vil vi da gjøre? Er det det rette tidspunkt til å ta standpunkt til et slikt spørsmål, som i første rekke Sverige skulde ha tatt standpunkt til for lenge siden, eller er det for sent?

Det har vært nevnt her tidligere rykter om russiske planer om å gå videre. Jeg har innrapportert til utenriksdepartementet hvad oberst Paasonen uttalte i Geneve under et møte av de nordiske delegasjoner umiddelbart før minister Urbye kom, at en av de siste dager av forhandlingene i Moskva uttalte Molotov, at det var en skjebnesvanger feil at Russland gav Finnland Petsamo og det distrikt, og da Paasikivi spurte hvorfor, svarte en av de russiske forhandlere, den russiske sendemann i Helsinki, som var tilstede: Selvfølgelig fordi vi må ha fri adgang til Kirkeness og vestover. Molotov likte åpenbart ikke at dette blev sagt åpent, føiet Paasonen til, for det var det siste møte hvor ministeren i Helsinki deltok i drøftelsene; men det blev fra andre intet sagt som tok avstand fra det. Vi er nødt til ~~å~~ å regne med hvad der kan inntre i Finnland efter hvert, og hvorledes vi da vil stå. Derfor mener jeg at det er av så overordentlig stor viktighet for oss å kjenne helt nøie den svenske innstilling og vite hvorledes svenskene står til de enkelte spørsmål som opstår.

Tirsdag den 12te kringkastet den sveitsiske kringkaster efter den russiske kringkaster at det var etablert en "folkeregjering" i Sverige som skulde samarbeide med Kuisinen-regjeringen, og at man ventet opnevning av en tilsvarende regjering i Norge i løpet av de første dager.

Joh. Ludw. Mowinkel: Er det med Egede-Nissen?

Formannen: Ja, jeg vilde spørre. Det vakte jo meget stor opsikt i Geneve. Alle mennesker kom naturligvis flyende til de svenske

og norske delegerte og spurte hvorledes dette forholdt sig, og vi forsikret dem at vi ikke tok dette noget videre alvorlig og ikke hadde nogen tro på at det overhodet lå nogen skygge av realitet i det. Nu jeg vet ikke om det er skjedd noget her hjemme men jeg hørte jo av pressen og annet at det var git beskjed om at man ikke måtte nevne Egede-Nissens reise nordover sammen med hr. Hilt.

374

Statsminister Nygaardsvold: Han er altså ikke reist.

Formannen. Nei, jeg bare sier at denne meddelelse har vært gitt, og det har vært hvisket uhyre meget i pressen. Den har heldigvis ikke skrevet noget om det. Hvis det har foreligget noget så vilde det jo ha en viss interesse å bli gjort bekjent med om enten Justisdepartementets årvakenhetstjeneste eller andre har funnet ut noget om at det var slike planer hos enkelte mindre tilregnelige mennesker i Norge, og hvad man i tilfelle burde gjøre. Men den meddelelse i Kringkastingen som komder, den gav i hvert fall adgang til visse refleksjoner. Jeg skulde anta at det måtte være mulig å få gitt uttrykk for - jeg går ut fra at dette er den almindelige opfatning hvis ingen taler imot den - at man er helt enig med regjeringen i at den ikke kan selge av statens beholdninger, at statens militære lagere eller det som er stemplet med den norske stats merke, til Finland - det mener jeg må være ganske greit -, men at man på den annen side ønsker at der vil bli hjulpet så langt råd er til å lette erhvervelsen for Finland av de nødvendighetsartikler, som de har behov for, og som kan skaffes fra Norge uten meget store eller altfor store vanskeligheter. Jeg har her en liste som er stillet op like overfor det internasjonale utvalg som er den finske ønskeliste over det Finland kunde få fra Norge. Hvis ikke statsministeren har fått det skriftlig, skal jeg la den skrive av med en gang for de departementer den angår. Den er for såvidt helt offisiøs, den er kommet fra det finske utenriksdepartement og det finske forsvarsdepartement.

375

Jeg tror at det telegram som utenriksministeren refererte fra minister Holma i Paris, muligens har vært tydet lidt lenger i en bestemt retning i Helsinki enn egentlig tanken var. Jeg ser det som en bekræftelse av det som minister Holma uttalte til mig, at Frankrikes og Englands øverste krigsråd var helt villige til hjelpe, hvis Norge og Sverige vilde yde den medvirking som lå i at de ikke hindret gjennomgang. Han understreket at man ikke forlangte at de skulde gå lenger enn dette. Men det vilde

også være en vinning om våreminstre i Paris og London holdt sig i den nærmest mulige kontakt med de andre nordiske ministre og også holdt x våre regjeringer mest mulig åjour med hvad der virkelig foregår på disse områder, som er så overordentlig viktige og så overordentlig betydningsfulle for oss. Jeg tror vi alle setter pris på at utenrik~~mini~~steren fremholdt stillingens alvor for oss, slik som han gjorde, og de vanskeligheter man har under forhandlingene både med England og sikkert også med Tyskland, og at vi er klar over at vår eneste sikkerhet ligger i den tålmodighet som gjør at man holder ut prøver å nå frem under disse forhandlinger så langt som råd er hver gang, uten å la sig skremme og uten å gi op. Til tross for hvad avisene skriver til dels både i Tyskland og England, har jeg en bestemt opfatning av at man intet av stedene ønsker at krigen skal utvides til å omfatte de nordiske land, og jeg tror at i ganske stor utstrekning kan det samme sies om stormaktenes forhold til Holland og Belgia og til Sveits. Jeg tror ikke at ansvarlige politikere ønsker å se en verdensbrand tendt. Men alle er klar over at den naturligvis kan opstå nær som helst, hvis det vises alt for stor nervøsitet.

376

Jeg har uttalt såvidt utførlig min opfatning av disse ting. Jeg tror det vil være nyttig at man får høre hvad de forskjellige her mener om spørsmålet om formen for bistand til Finland, og hvor langt man ønsker at den fra norsk side skal strekke sig. Det er jo det som er det brennende, og det er det som Regjeringen må ta stilling til så fort som mulig.

377

Joh. Ludw. Mowinckel: Først en liten bemerkning i anledning av de folk som reiste til Amerika for å tjene Finnlands sak. Jeg kjenner til at par som erreist, nemlig redaktør Hoff og arkitekt Nansen, idet jeg fikk henvendelse om måten hvorpå de skulde kunne komme til Amerika. Jeg spurte da hvad hensikten var med denne reise, og det blev fortalt meg at det var et ønske om at der skulde reise et par folk fra både fra Sverige og fra Norge. Den som formidlet denne reise, var professor Morgenstjerne, og der var skjedd henvendelse til Scandinavian American Foundations president, dr. Leach, og vår minister i Washington, og begge to hadde tilrådet at en slik reise fant sted. De trodde at den kunde være til nytte og gavn for stemningen til fordel for Finland derover. Jeg uttalte mine store tvil om dette, og stillet mig overmåte skeptisk til reisen, så skeptisk at jeg trodde å ha fått stanset det hele, inntil det blev mig meddelt at en finne - Tollet - av innflytelse og rang var sendt over og hadde uttalt at sterkt ønske om at disse nordmenn også kom til å reise, idet han pekte på hvad der var gjort fra

Sveriges side. De fant denne henvendelse fra denne finnes side så betydningfull at de til tross for min skepsis mente å måtte reise. Jeg hadde jo egentlig ikke noget med det å gjøre annet enn å skulle hjelpe dem til å komme over, og da kunde ikke jeg gjøre mere. Sådan forholder det sig for disse tos vedkommende.

378 Det ene viktige spørsmål nu er hvorledes vi best skal hjelpe Finland. Det er vel ikke delte meninger i landet om at vi skal hjelpe Finland så langt det er mulig og på best mulig måte. Jeg tror med formannen at en hel del av de ting som er nevnt på listen, må vi kunne skaffe tilveie, og det må administrasjonen på en eller annen måte være behjelpelig med. Men jeg tror med statsministeren at det vil være fordelaktig om man lar det formelt skje gjennem privat formidling. En hel del ting må kunne skaffes tilveie, og til dels må statens forskjellige departementer kunne hjelpe til, slik at Finland får disse ting. Jeg tror også det vilde være godt om verden - som formannen sa - får vite hvor sterk ikke alene vår sympati er, men i hvilken utstrekning vi har arbeidet for å yde hjelp. Det er kanskje ikke kommet sterkt nok frem. Fra Sverige ser vi stadig telegrammer om at så og så meget er gjort og så og så store bidrag er tegnet. Hvad bidragene angår tror jeg nok at de samles under felles ledelse og oversikt. Den oprindelige innsamling var igangsatt av Foreningene Norden og Røde Kors sammen, men i spissen for innsamlingen har den hele tid stått den finske generalkonsul, som også er den som arbeider sammen med legasjonen, så legasjonen og den finske generalkonsul har visselig full oversikt over de bidrag som er ydet, og jeg antar at de også drar omsorg for at pengene blir anvendt på den best mulige måte.

379 Så kommer vi til neste viktige spørsmål med hensyn til hjelp til Finland, og det er spørsmålet om å tillate transitt over vårt land. Jeg hørte til min glede at utenriksministeren sa at det er ikke stridende med vår nøytralitet og tillate transitt selv av våpen. Man må jo regne med at den hjelp Finland trenger hårdest, det er våpen og ammunisjon av enhver art, og jeg må si at jeg har vært litt engstelig for hvad følgene av en slik transitt vilde bli. Jeg blev jo nokså forferdet da jeg så "Aftenposten" forleden dag likefrem invitere Sovjet til å protestere mot transitt av våpen. Det var som om man vilde legge det til rette for en slik protest, og at man ønsket at følgen av en slik protest skulde bli at vi gikk med i krigen.

Jeg kan godt forstå at utenriksministeren har bekymringer når han leser pressen morgen og aften. Forleden dag stod det i "Dagen" og det blev telefonert rundt omkring til hele landet, at nu var det sluttet den største og beste handel med fiskemel og sild som på mange

år var sluttet, til Tyskland. Dette ~~blev~~ meddelt hele landet for at alle riktig skal vite hvilke storartede forretninger vi nu gjør med Tyskland. Nu skjønner jeg nok godt at England naturligvis vel vet hvad vi gjør; men det skal ikke gjøre det bedre at det kommer i pressen for derved kommer det igjen i den engelske presse, og den engelske opinion får tak i dette og bruker det til den agitasjon som den ønsker å bruke det til.

Formannen snakket om et armékorps som skulde utrustes av vestmaktene og sendes over. Ja, ikke skjønner jeg hvordan et armékorps skal kunne sendes i transitt over Norge som private reisende. Det kan sendes 10, 20, 100 mann litt efter hvert over Bergensbanen og over Narvikbanen og over Trondhjem, det kan det nok; men et armékorps, det tror jeg blir temmelig vanskelig,

Så sa formannen noget om forholdet til Finland, som også slo mig, Det var det at likeoverfor krigen eller ikke krigen mellem Finland og Russland hadde vi ikke erklært oss nøytrale. Men det fører vel ikke til at vi ikke må optre helt nøytralt? Jeg kan ikke skjønne annet enn at ~~det~~ sikkert vil hevdes, f.eks. fra Sovjets side, at vi optrer partisk hvis vi ikke også i det forhold strengt følger nøytralitetsreglene, og jeg har forstått utenriksministeren slik at det var nøytralitetsreglene han ønsket å følge, og at det ikke kan være riktig for Norge å påberope sig den omstendighet at det i det forhold ikke har erklært sig nøytral.

Men dette spørsmål henger jo i høi grad sammen med Sveriges stilling, med hvorledes Sverige optrer, om Sverige også forsøker formelt å iaktta den nøytralitet som utenriksministeren ønsker å iaktta.

Hvad nu det sist behandlede spørsmål angår, kanskje det vanskeligste, det som igrunden er det alvorligste når det gjelder vår situasjon, nemlig Vestmaktenes trykk gjennom vår handel, så synes jo det være så alvorlig, hvis utenriksministeren har rett, at vi nårsomhelst kan stå overfor en tvangsforsøk på å bli drevet inn i krigen. Men der er også et annet spørsmål om tvang, nemlig med hensyn til forholdet til Finland, så det er vel best å veie mot hverandre hvilket vil være det fordelaktigste for Norge, hvis man blir nødt til å velge: enten å la sig tvinge til å ta parti på grunn av den hjelp vi yder Finland, eller å ta parti på grunn av den tvang som England øver på oss. Og også her spiller Sveriges stilling en rolle for mig. Vi kan ikke handle uten i nøie sammenheng med Sverige, og dette er et spørsmål direkte til utenriksministeren: Kjenner han til om Sverige er på grensen av å foreta

av å foreta eller overveie og foreta skritt til Finnlands hjelp som er av den art at Sverige må regne med at det blir betraktet som et nøytralitetsbrudd eller casus belli, kjenner utenriksministeren til det?

La oss nu tenke videre at Sverige blir tvunget til å ~~overveie~~ foreta et slikt skritt, kanskje under presse fra Vestmaktens side, Er ikke da vår stilling slik at da blir det nesten umulig, for ikke å si helt umulig, å oprettholde Norges nøytralitet, når Sverige er gått offisielt sammen med Finland? Jeg ser da bort fra den nærliggende risiko at Tyskland er på pletten hvis England kommer med, for da er vi jo som utenriksministeren sa midt oppe i verdenskrigen. Men la oss tenke oss det alternativ at Sverige kommer med, og overveier om ikke det også vil ha følger for oss. Det er altså forholdet at vi er nødt til nøie å følge hvad der nu i den nærmeste tid skjer i Sverige, for også der er vel trykket ganske sterkt på regjeringen, til fordel for en militær inngripen, når vi ser det trykk som man prøver å øve på den norske regjering i så henseende.

381

382

Hvad handelsforhandlingene angår hørtes det jo riktig slemt ut. Men jeg vil spørre utenriksministeren, om vår minister har søkt utenriksminister Halifax personlig - jeg synes nemlig ikke det var tilfredsstillende at han hadde søkt vedkommende sjef for Economic Warfare Department, for der tror jeg de er av samme ulla, alle sammen - og har lagt frem for Storbritanias utenriksminister om Storbritania virkelig har interesse for og vil tvinge oss til å komme inn i krigen. Og der er atter et spørsmål: Opererer vi sammen med de øvrige nøytrale land? For når England legger sådan vekt på at vi ikke skal få sende en sild til Tyskland, så må det jo øve et like sterkt trykk og stille like sterke krav like over for Holland og Belgia, som i ganske annen utstrekning er istand til å forsyne Tyskland med nødvendige varer enn vi er. Og der reiser også spørsmålet sig: Hvorledes er Sveriges stilling handelsmessig med England? Sverige har jo fått en handelsavtale istand, Er den handelsavtale av så uforskammet art som den handelsavtale er som England nu vil påtvinge oss? Det er sandelig verd å undersøke og også verd å få fremlagt. Det er ganske storartet, at her har vi stillet hele vår store handelsflåte til Storbritanias disposisjon på betingelse av at vi skulde få en rimelig handelsavtale, og så optrer Storbritania like over for oss på denne måte!

Det truer altså med blokade. Nu er det faktiske forhold det at den blokade England nu har mellom Skotland og Island er meget mindre effektiv end den de hadde i siste krig, ialfall nu i den mørke tid. Det er aldeles utrolig hvor mange skib der slipper igjennem. Jeg talte netop igår med en av våre førere som er kommet hjem med en meget alsidig og stor last fra Syd-Amerika. Han sa at

han hadde ikke sett så meget som et engelsk fly på veien til Bergen og dog var det dagen før han kom inn til Bergen strålende klart vær over Nordsjøen. Han sa også det - han hadde erfaring fra forrige verdenskrig - at den engelske blokade var langt mindre effektiv enn den var forrige gang. Men naturligvis til varen, når dagene blir lysere, og når kanskje England har fått større herredømme over alle Tysklands ~~uhå~~ ubåt-trusler, kan det være at vi må regne med at blokaden tar sig opp slik at det kan bli vanskelig nok å motsette sig Englands handelstrykk og allikevel skaffe landet de nødvendige forsyninger. Men dette Englands handelstrykk må jo bevirke at vi i endnu høiere grad enn før sørger for å få alle de for landet nødvendige forsyninger mens det endnu er tid tildet.

Jeg har ikke mer å si. Jeg vil bare tilslut tilføie, at jeg synes det er beklagelig å lese den agitasjon som har været drevet den siste tid på to områder. Det ene er de stadige angrep på Regjeringen for at ikke den gjør hvad den kan for vort forsvar, fra folk og fra blad som ikke har noe kjennskap til det. Regjeringen kan jo ikke hver dag eneste dag gå og sette noe i avisene om hvad den gjør for å holde vort forsvar oppe. Men vi som sitter her i Utenrikskomiteen og har fulgt litt med, vi vet at disse angrep ikke alene er urettferdige, men overmate lite tiltalende i en tid, hvor vi virkelig burde gjøre hvad vi kunde for å stå sammen. Jeg håper at den nye forsvarsminister vil holde både ører og tanker stive og være ved godt mot og humør, og snart venne sig til det som enhver politiker er så vant til, at der kan vederfares ham meget som han mener både er urettferdig og ondt og stygt i den offentlige diskusjon. Han må ikke ta sig for meget nær av det, når han vet at han har god samvittighet.

Det annet er den i pressen stigende agitasjon for at vi skal med på Finlands side. Rent følelsmessig er det meget naturlig, at mange mennesker tenker slik. Jeg hører også fra utlandet, at hvor skandinaver er sammen er det den almindelige mening at bade Sverige og Norge bør med på Finlands side, da det i virkeligheten er vor første skanse som nu angripes, og det er best å ta forsvaret op i den første skanse. Men på den annen side er det trist å se hvilke ~~u~~ uttrykk denne agitasjon får i pressen og også hos ledende menn, når enhver som tenker sig om, må forstå at dette er et spørsmål som griper så dypt inn i vårt liv som folk, setter det på så stor risiko at det sannelig ikke kan være stemninger som kan lede avgjørelsen her hvor det gjelder krig og fred. Og en ting er jo iallfall ikke utenfor mulighetens grense, ~~og det er~~ at hvis Sverige og Norge med det går til offisiell militær hjelp av Finland, så blir ikke det en isolert

liten krig hvor Sverige og Norge efter beste evne hjelper det så ypperlig og beundringsverdig kjempende finske folk, det blir efter al menneskelig beregning ingen liten krig, men det blir vor deltagelse i verdenskrigen, hvirken mer eller mindre. Og for Sveriges vedkommende bytyr jo det en kolossal risiko, så hjelpeløs som hele Østersjøen nu er i hendene på Sovjet og Tyskland, og så utsatt som Syd-Sverige ligger likeoverfor en fiende så ypperlig organisert, så ~~framragende~~ militært fremragende som Tyskland er.

385

Hundseid: Jeg er, som kjent, ikke fast medlem av denne ærede forsamling, jeg møter bare som varamann, jeg har derfor ikke hatt anledning til å delta i tidligere møter i denne komite, og jeg er forsåvidt lite eller ikke orientert om det som har foregått her. Men det er allikevel et par ting jeg gjerne vil nevne. Jeg fikk mig netop ihende "Arbeiderbladet" for i kveld, og der står det en stor overskrift: "Tysk presse rekner med Nord-Skandivavia som krigsskueplass. En ny truende advarsel til de nøytrale. Medlemskap i Folkeforbundet ikke nøytralitet".

Dette brakte mig til å tenke på det inntrykk som jeg fikk da jeg i radio hørte at vort Stortings president var valgt som Formann i Folkeforbundet. Jeg kan ikke si annet enn at det gjorde mig en smule betenkelig.. Jeg vil ikke her kritisere det, jeg anser mig ikke kompetent til det, jeg vil bare uttale en tvil om hvorvidt det var riktig av Stortingets president. Nr utviklingen har gått, slik som den har gått, at Folkeforbundet idag faktisk er blitt vesentlig bare et forbund på den ene kant, og at den annen kant, Japan, Sovjet-Samveldet, Tyskland, Italia, U.S.A. er utenfor, da må man jo si at det er bare en halvdel av verden som er med, og da reiser det sig en tvil i mig om det er helt riktig, når vi hevder ubetinget nøytralitet, at vort stortings president lar sig velge som president i Folkeforbundet. Det var det jeg vilde si om den ting.

Den ærede formann rettet en opfordring om at vi bør uttale vårt syn på hvor langt vi bør gå i retning av å støtte Finland. Om det spørsmål tør jeg heller ikke uttale mig. Men det jeg vil ha sagt i den forbindelse, er at jeg finner det noget eiendommelig at her sitter den utvidede utenrikskomite alene, uten at Stortinget er med, og diskuterer så uhyre vitale spørsmål for vårt land og for vårt folk. Efter å ha hørt den ærede utenriksminister, de alvorlige ting han hadde å meddele oss, syntes jeg også det er ganske underlig at Stortinget ikke blir innkalt og får orientering om disse ting. Hvor skal i grunnen vi sitte her i kveld og diskutere disse ting om vi nu

gjør? Vi er vel ikke en ansvarlig institusjon i den forstand at vi kan treffe nogen beslutning? Men forholdet er dog idag at vi nårsomhelst, hvad time som helst, kan komme op i en situasjon slik at våre statsmakter må ta standpunkt. I våre naboland, både i Danmark og Sverige, har, som alle vet, riksdagen vært samlet til nu like under jul, og jeg så at i Sverige skal riksdagen møte igjen allerede den 3 januar. Jeg vil tillate mig å spørre vår formann og Stortingets førstepresident om det ikke vilde være rimelig, slik som stillingen nu er, så alvorlig som situasjonen er i det hele - vi ser jo alle hvorledes Alvoret for hver time rykker oss nærmere og nærmere - at Stortinget blev inakalt til ialfald så snart som mulig over nyttår, annen eller tredje nyttårsdag. Jeg synes det bør skje.

Så vil jeg tilslut uttale min min tilslutning til det som blev sagt av hr. Kowinckel når det gjelder vår presse og alle disse skriveriene. Jeg synes der er en masse uansvarlige skriverier i vår presse i denne tid; jeg synes at vår presse særlig i de siste uker har vist liten forståelse for å håndheve pressefrihetens vel-signelser. Det blev engang i Stortinget av den ærede statsminister sagt at opposisjonen var tannløs, og han var ikke så litet hoverende ved den anledning. Men jeg vil si at den opposisjon som nu er i pressen, har av og til nesten gifttender. Jeg synes ikke pressen forstår Alvoret. Det har også skuffet mig at en rekke fremragende menn har skrevet på en, som det forekommer mig, noksa uansvarlig måte når det gjelder spørsmålet om å hjelpe Finland og det som står i forbindelse med disse ting. Og så har vi endelig kommunistpressen, som er noget for sig selv, dens skriverier som nu stadig blir citert i den sovjet-russiske presse. De kan i sin tid gi en god anledning til også å lage en norsk folkeregjering. Det russiske folk blir jo derigjennem bibragt den opfatning at det norskefolk ser på Stalin nærmest som den store befrier.

387

388

Statsminister Nygaardsvold: Jeg kan så godt forstå at formannen, som kommer fra Geneve, hvor folk fra mange land har diskutert Finnlands stilling og hjelpen til Finland, er sterkt interessert i at ogs vi her i Norge skal gjøre hvad vi kan gjøre i retning av å hjelpe. Det er ogs regjeringen fullt opmerksom på. Men vi må jo ogs både se på hvorledes vår stilling som nøytral stat ligger an - det skal jeg ikke komme inn på nu, utenriksministeren har behandlet det - og vi må se på hvad vi selv trenger av det vi har. Jeg har av formannen fått overlevert den officielle list

k var satt

389 op etter konferanser i Genève, og såvidt jeg forstar, stemmer den med den liste som den finske kapteinen hadde da han var oppe hos mig. Jeg fikk ikke se den, det bad jeg ikke om, men jeg spurte hvad man ønsket, og når dette nu blir nevnt op, kjenner jeg det igjen. Men jeg bad ikke om å få det skriftlig, så det har jeg ikke. Men en hel del av de varer som der er nevnt op, er ting som er av militar art, og som man i tilfelle måtte ta fra vore beholdninger. Det blev nok gitt mig det gode råd at vi kunde bare ta, så kunde vi siden produsere for vart eget behov og legge op beholdninger igjen. Jeg fant ikke at det var et riktig godt råd fra dem som delvis skulde være ansvarlig likeoverfor dette spørsmål. Det finnes f.eks. her: "Telt eller tyg for telt, ryggsekker, feltmatkerl, sulløder, pølsar, fårskinn, skiskodon, uniformsbyxor & uniformsrockar, feltkøkk, krutt, geverskulor, gevershylsor, knallhattar, kjøspistolpatroner, grundladdningar for granater."

Jeg brøt inn under formannens tale, jeg ber om undskyldning for det, og jeg sa at våre to fabrikker Raufoss og Kongsberg vil nu bli utnyttet i den utstrekning som de kan utnyttes for den militære produksjon. Det vil vel bli gjort på den måte at den sivile produksjon ikke helt vil bli avvirket - det er også de militære myndigheter enig om ikke bør gjøres, både for at det kan være ting som der produseres, som man har samfunnsmessig behov for, og desuten for å holde litt vedlike den øvelse som man nu har fått i fabrikkene & fabrikkere enkelte viktige ting. Men stort sett vil disse to fabrikker bli satt istand til å produsere for vor hers behov. Det mener jeg må gå foran hjelp til Finland, sli som stillingen er for oss selv.

390 Så er det slik som jeg sa før, at Regjeringen vil stille sig mest mulig inntekommende når det gjelder eksportlicenser for varer som finnene kan skaffe fra private industrier. Men her må også tas det forbehold, som jeg tok overfor den finske representant, at vi se på om vi trenger de saker selv. Det har vel vært slik at av de bevilgninger som ekstraordinært er blitt gitt i den senere tid til forsvaret, har en stor del gått til de store bestillinger som delvis er blitt plasert i utlandet for å skaffe hjem enkelte ting som vi manglet: luftvernkanoner bl.a. o.s.v. Men man må nu også efter min mening forsøke å mobilisere så å si hele den norske industri - planene ligger ferdig - som man kan makte å ta i bruk for å skaffe tilveie det vi trenger. Det er tatt skritt til det, og arbeidet drives drives allerede på grunnlag av de bevilgninger som Regjeringen har gitt, men det vil bli betraktelig øket,

391 og dermed kommer en hel del av disse fabrikker til å arbeide i vårt eget forsvars tjeneste. Det nevnes her på listen læder, og det nevnes her huder og forskjellige ting. Jeg kan ikke si det bestemt, men jeg har en formodning om at vi trenger f.eks. av lær både det vi allerede har lagt op på reservelager, og det vi kan få innført også herefter, for vårt eget behov, så på mange områder vil det bli vanskelig å skaffe tilveie en hel del av det som her finnes. Det er godt mulig at en del av disse fabrikker, som formannen nevnte, har for liten beskjeftigelse eller står. Jeg kan ikke på stående fot si hvordan det spiller inn i vårt forsvars beredskap, i den plan som er satt op for at de skal skaffe det nødvendige. Det vil bli undersøkt - ikke på grunnlag av formannens uttalelser nu, men på grunnlag av det som det nua arbeides med. Det føler jeg mig forvissset om. Kan de ved siden derav skaffe noget til andre, og kan det gjøres uten at vår nøytralitet kan komme i fare, vel, vel, så vil Regjeringen også stille sig mest mulig imøtekommende også på det område.

Når formannen snakket om å koordinere innsamlingene til Finland, har vi på det område hvor statsmaktene må optrede, nemlig når det gjelder flygningene som er kommet hjem inn, koordinert den hjelpen ved den komite som Justisdepartementet har opnevnt. Det er godt mulig at også den øvrige hjelp kunde samles mer, det vil jeg ikke her uttale mig om.

Jeg er enig i Herr Mowinokels uttalelse om at man ikke bør ta sig nær av eller få vondt av det som foreligger i pressen i disse dager. Man får heller ikke være så nøie på den masse brev fra vistnok også bedrestillede, dannede folk, de rå og uforskammede anonyme brev som strømmer inn både til en selv og til til ens familie.

392 Statsråd Koht: Hr. Hundseid nemnde her spørsmålet um sammanhengen med at hr. Hambro vart president for forsamlinga i Genève. Um alle dei spørsmåla som kom upp i den sammanhengen har eg gjeve utførleg opplysning i det førre møtet her i nemnda. so eg vil ikkje taka upp det no.

Ein annan ting som har vore nemnt, ikkje av hr. Hundseid, men av andre. spørsmålet um årsakane til at vi ikkje ferda ut noko slag nøytralitetsfrasegn no då Russland tok på Finland, har eg like eins tala um fyrr, so det skal eg heller ikkje taka uppatt. Det er ein sjølv sagt ting at vi i den norske regjeringa, likesovel som nær sagt alle andre folk her i landet,

ser med godvilje på all den hjelpen som kann bli gjeven til Finland på lovleg vis. Det var det eg meinte skulde få form i det svartelegrammet til Folkesambandet i Genève som eg gav eit grunnlag for her, um at Noreg skulde vera viljug til å gjeva Finland all den civile og humanitære hjelpa som vi har rett og høve til å gjeva. Eg trur det vil vera ei naturleg form for vår tenkemåte. Den lista frå Genève som Hr. Hambro tala um, som då skulde syne kva det var Finland hadde bruk for, er ikkje framsend til det norske utanriksdepartementet. Det vi har fått, er ei liste som kom til oss alt fyrre forsamlinga i Genève frå den finska utanriksministeren. Det var ei liste på ammunisjon og våpen, ting som vi for det aller meste slett ikkje hadde og ikkje kunde skaffa, og dei få ting som vi kanskje kunde ha skaffa, var av dei ting som vi ikkje hadde meir ev enn at vi måtte bruka dei sjelve. Men lite grand våpen eller ammunisjon kann koma her frå landet, for vi har lite grand privat fabrikkasjon. Eg har liggjande på bordet mitt i departementet i denne stunda, fyrespurnad frå Forsvarsdepartementet um Utanriksdepartementet har noko innkast å gjera mot utførselsløyve - for utførselsløyve må til - for somme slag ammunisjon eller sprengstoff. Det er noko av det som blir laga nede i Hurum, og noko er patronar som blir laga i fabrikk Norma. Eg har tenkt imorgon tidleg å skrive under på at Utanriksdepartementet for sin part ikkje har noko i mot at det blir gjeve utførselsløyve for desse tinga som kjem frå private fabrikkar. På den maten meiner eg at vi godt kann hjelpa Finland, at det ikkje bør saker eller skal stå på Regjeringa.

Eg trur som formannen, at Vestmaktane - lat meg taka det konkret - ikkje har noko ynske um just å driva oss inn i krigen, det er so, men det som Vestmaktane vil ha oss til å gjera, det er ting som vil føra oss inn i krigen. Vestmaktane går ut frå og segjer det beint fram: Ja, vel, de skal få vera nøytrale, men vel å merka på den måten at de hjelper oss i krigen. Det må då vera heilt klart at det blir i strid med nøytraliteten vår, det kann ikkje bli anna enn i strid med nøytraliteten vår. Og kjem vi utanfor nøytraliteven, ja vel, då veit vi ikkje lenger kva vi er oppe i - eller kanskje vi veit det alt for godt. Dette at vi er nøytrale, at vi held på dei rettar og pliktar som vi har etter nøytraliteten, det var det som fekk form i interneringa av dei finska soldatane nordpå. For so vidt var ikkje Utanriksdepartementet spurt, dei militære gjorde dette av seg sjelve, det var ei heilt naturleg form for dei. Og vi treng berre snu spørsmålet til ein annan kant: Um no ein flokk, skal vi segja tusen,

av dei russiska herfolka som ligg der nord, kom over grensa, skulde vi so lata vera å avvepna og internera dei, for di Russland sjølv segjer dei ikkje er i krig? Eg trur vi må taka konsekvensane til begge sidor, og at vi må vere klår over kva vi skal gjera i dei einskilda tilfella. Eg trur nok det er rett, det som der er gjort. Korleis det so sidan kann koma til å gå med desse internerte herfolka, får bli ei sak for seg sjølv.

Eg trur at vi i all denne politikken står heilt på line med Sverige. Det er noko som det er greit ut um fyrr her i utanriksneenda, korleis det var med den umskipinga av regjeringa som gjekk fyre seg der burte, at den hadde til program at Sverige skulde vera nøytralt. No får eg høve til å tala noko meir med den svenske utanriksministeren um dette um eit par dagar, - han har i det minste skrive til meg at han vil koma til Oslo i julehelga og vera her eit par dagar, for han har endå helmen sin her i Oslo. Da kan eg få høve til å tala med den nye utanriksministeren personleg um mange einskilde spørsmål. Men det er ^{eg} ein ting som eg straks kann nemna her, og det er den skilnaden/det er på Sverige og Noreg reint reelt i tilhøvet til Vestmaktane. Vi veit inderleg vel at den britiske regjeringa har ikkje sett slike krav til Sverige som til oss, dei har sagt til oss og vedkjenne seg det ope, at det gjer dei av den endeframme grunnen at dei har høve ikkje høve til å bruka slik tvang mot Sverige som dei har høve til å bruka mot oss. Sverige ligg sli til at dei kann ikkje setja stengsel for den svenske utførsla til Tyskland, men - segjer dei - det kan vi gjera med Noreg, og vi skal tvinga Noreg til det. Det er det dei segjer, so at dei set so sterke grav til oss, det er just fordi dei meiner sjølve i det minste at dei har makta. Um vi likevel kann lura oss gjennom ein blokade, det er ikkje det som gjer skilnaden på dei britiske krava, men det kan gjera skilnad på vår evne til å stå i mot dei britiske krava, og der meiner eg at vi må stå imot i det lengste. Um då det spørsmålet melder seg at vi likevel kjem i den tvangssituasjonen at vi so segja blir drivne inn i krigen, då er det klart at vi må vite kva side vi vil stå på. Da får vi ikkje taka altfor sentimentale omsyn, då får vi tenkja på dei vilkara vi lever i og kven det tenar oss best å vara i lag med, det er heilt klart.

Lesse krava som er komne frå britisk side, vel hr. Aowinckel meiner at vi treng ikkje taka det so altfor alvorleg, og likeso formannen hr. Hambro, for dette er sagt av folk som ikkje har det heile ansvaret. No, det er no so, men likevel - den mannen som bar fram denne politikken, vart med reine ord spurd

um han tala på vegnene at den britiske regjeringa, um han kom med dette kravet frå dem, og han svarte ja, og han tokk upp att i ein ny samtale seinare at det var på vegnene at den britiske regjeringa at han tala og bar fram desse kreva. Hr. Mowinkel nemnde at so burde sendemannen vår i London gå til den britiske utanriksministeren. Ja vel, eg nemnde det d eg greidde ut um dette den fyrste gongen, at det var nettop meininga det, men det ikkje kvar dag ein får den britiske utanriksministeren i tale. Det varde endå mange dagar fyrr det lukkast å få chefen for Krigsøkonomidepartementet i tale. Men i meldinga fra legasjonen vår er det beint fram sagt at det var meininga desuten å søkja utanriksminister Halifax - det segjer seg mest sjølv at i politiske spørsmål får ein gå did - og vi får vona at han har so pass pålitisk forståing at han skjynar at det å setja slike krav til Noreg som det her er tala um, må driva oss ut or nøytraliteten; det får vi tru på i det lengste og i alle tilfelle gjere motstand mot dette so godt vi kann, til tvangen ligg fyre. Det tolmod som skal til her, er det klårt at vi er nøydde til å ha, men millom oss her må vi alle gjera klårt for oss kor vanskeleg situasjonen er og kjem til å bli frametter.

396.

Lagnus Nilssen: I de siste møter her i den forsterkede utenrikskomite har vi, efter at utenriksministeren og statsministeren har gitt de nødvendige meddelelser under disse krigerske forviklinger, i hele vår holdning støttet den politikk som Regjeringen har ført på nøytralitetens grunn, selv om vi naturligvis har hat den aller sterkeste sympati med Finland og har ment at vi i den utstrekning som det er mulig, civilt og humanitært skulde hjelpe Finland. Imidlertid er jo dette med nøytraliteten blit et så overmåte vanskelig og innviklet problem at selv de lærde diskuterer temmelig inngående hvad som er nøytralt og hvad som ikke er nøytralt, og det sier sig da selv at vi legfolk har overordentlig vanskelig for å hevde noget sterkt og bestemt standpunkt i så måte. Jeg har sagt det tidligere her i Utenrikskomiteen, og jeg vil gjenta det idag, at den politik som Regjeringen har ført, og som vi har fått beskjed om at den vil føre fremdeles, den må for vårt folk og for vårt land være den sikreste og tryggeste. Og tross all følelsesmessig agitasjon og påvirkning som dirves stertere og sterkere i de siste dager, går jeg ut fra at den overveiende opfatning i landet er den sunne fornuftige opfatning at vi må gjøre alt mulig for ikke å bli dradd inn i krigen og de massemyrderier som den fører til. Det synes å hå vært en liten nyance i en annen

retning her idag, men det ~~svær~~ kommer mig når man kommer sterkere inn på opfatningene i så måte, at det vel neppe er nogen her idag som mener at vi skal foreta oss noget hvorved vi risikerer å komme direkte inn i krigen. Når det gjelder krigen mellem Russland og Finland - ~~i~~ jeg kaller det krig, for krig er det selv om Russland sier at det ikke er i krig med Finland - så har vi nu fra utenriksministerens side hørt om det overordentlig sterke press som legges på oss fra vestmaktene side, hvorved vi - efter utenriksministerens opfatning - risikerer å komme inn i krigerske forviklinger, og når forholdet er så komplisert, må det efter min opfatning være enn sterkere grunn for oss til ikke å foreta oss noget hvorved den ene eller den anden makt kan påstå at vi er kommet ut av vårt nøytrale forhold.

7 Det er her talt om avisenes agitasjon og kjente menns agitasjon i den siste tid. Ja, jeg har også forundret mig over at slikt fremdeles skal kunne foregå i fritt løp, og jeg har spurt mig selv om det ikke er mulig i en eller annen form - uten å gå ytringsfriheten for nær - å gjøre noget for at dette iallfall delvis skal ophøre. Spesielt har det forbauset mig at tidligere politikere og kjente menn kan optre så aggressivt på den ene side som de har gjort i det siste. Når det tidligere her i utenrikskomiteen har vært tale om frivillige, ~~hækk~~ så har det vært oplyst at det i hvert fall ikke kan være spørsmål om at nogen norsk befalingsmann kan få adgang til å delta frivillig, for vi mangler befal selv her i landet, har det vært sagt. Det har derfor også forbauset mig at en norsk befalingsmann kan rykke ut i en avis - i "Aftenposten" - og fortelle at han har meldt sig som frivillig og har søkt kommanderende general om tillatelse, men er blitt nektet permisjon og tillatelse til å delta i krigen på Finnlands side, og der er kritikk og bebreidelser mot de overordnede over at en norsk befalingsmann ikke får adgang til å optre på den måte. Man kan jo med rette spørre sig selv hvor disiplinen er henne. At den slags virker, vet vi jo alle sammen. Vi som har oplevet 1905, så jo noget lignende da med hensyn til pressekampagne og agitasjon midt under de meget ømtålelige og vanskelige forhold. Det blev da ikke bare forsøkt stagget, men det blev også stagget ganske eftertrykkelig. Jeg minner om det klassiske ord av statsminister Michelsen, at nu gjelder det om å holde kjeft.

8 Det er videre talt om å få istand en koordinasjon med hensyn til hjelpen og den innsamling som foretas til Finland. Jeg har jo hatt ikke så lite med dette å gjøre, fordi det er foreningen Norden som tok initiativet her. Vi har jo vært fullt opmerksom på at man skulde gjøre alt mulig for at ikke mange institusjoner skulde optre som insamlere og økonomiske hjelpere, og der er stagget adskillige i så måte. Det er nu praktisk talt ikke andre som offentlig har med denne innsam-

ling å gjøre, enn Norden i forvindelse med Røde Kors og Den norske folkehjelp, som fortrinnsvis arbeider innenfor fagorganisasjonene, og begge disse to innsamlingskomiteer, om man vil, arbeider i full forståelse med hinannen og under konferanse med hinannen. Kan der gjøres noget ytterligere i så måte, vil det bli gjort. Det skal holdes et møte mellom jul og nyttår, hvor vi også kommer til å behandle dette. Jeg skal da meddele hvad der er sagt her i utenrikskomiteen.

399

Sven Nielsen: Jeg har alltid ved tidligere anledninger holdt på at vi måtte søke å holde oss nøytrale så lenge som mulig, ikke slenge re til nogen side, men situasjonen kan bli slik at vi blir nødt til å treffe et valg, eller at vi blir tvunget inn i krig enten vi vil eller ei. Hvis jeg ikke misforstod hr. Mowinkel, så mente han at den største fare i så henseende var om England med blokade forsøkte å true oss inn i krigen. Jeg er ikke enig i det. En blokade kan vi forhåpentlig holde ut nokså lenge, og vi bør stå imot. Jeg mener at vi skal ikke la oss skremme av en blokade. De savn som følger med en blokade, er for ingenting å regne mot de redsler som en krig fører med seg. Men der kan inntreffe andre omstendigheter som ikke er til å komme ut utenom, hvorved vi må treffe vårt valg. Det dom for mig står som det mest nærliggende er hvis vestmaktene vil komme Finland til hjelp og at de krever gjennommarsj gjennom vårt land. Selvsagt er vi da avhengig av hvorledes Sverige stiller sig. Men hvis Sverige gir sitt tilkjenning kan vi da si nei? Jeg lar spørsmålet stå ubesvart. Det får selvsagt bli Stortingets sak å avgjøre det. Det anser jeg for det spørsmål som kommer til å sette vår nøytralitet på prøve. Jeg kan for så vidt være enig med hr. Hundseid i at det nok vilde være heldig at Stortinget blev innkalt tidligere enn det vanligvis pleier å bli.

Ved de tidligere møter her i den utvidede utenrikskomite har deforanstaltninger som er truffet til å sikre vår nøytralitet militært spillet en nokså fremtredende rolle. Der er idag med hensyn til vårt forsvar inntruffet en betydelig forandring i Regjeringens sammensetning, idet vi har fått en ny, som jeg går ut fra, upolitisk militær forsvarsminister, en på alle hold anerkjent og ansett fagmann, noget som jeg hilser med glede. Det har falt i min lodd nesten alltid både i denne forsamling og i Stortinget å være i opposisjon til forsvarsministeren og å komme med kritikk over det som er foretatt og helst det som ikke er foretatt, og å fremsette ubehagelige spørsmål. Jeg håper at dette forhold fremtidig må bli anderledes. Med det kjennskap jeg har til den nye forsvarsminister som kollega, som gammel skolekamerat

490 og personlig venn, har jeg all grunn til å tro at det vil bli tilfelle. Jeg er sikker på at alle politiske partier vil motta den nye forsvarsminister med all mulig redebønhet og gi ham enhver chance, men selvsagt må han alltid være forberedt på saklig kritikk. Når jeg uttrykker min glede over å se statsråd Ljunberg i stillingen som forsvarsminister, så ligger ikke deri nogen brodd til den avgåtte statsråd Monsen personlig. Personlig føler vi alle idag med ham i hans sykdom. Jeg vil gjerne føie til at jeg har hatt det inntrykk at statsråd Monsen i den senere tid, også før denne akutte situasjon inntrådte i vår forsvarsmessige stilling, har hatt en ærlig vilje til å styrke vårt forsvar, men at han har møtt på motstand som han ikke har maktet å overvinne.

Jeg vil selvsagt ikkve idag stille spørsmål til den ærede forsvarsminister og vente at han vil eller kan besvare slike spørsmål nogen timer efter at han har overtatt sitt embede. Derimot finner jeg det riktig allerede idag å nevne endel spørsmål som jeg vil henstille til den ærede forsvarsminister å ta under overveielse og i tilfelle treffe de foranstaltninger overfor som han måtte anse for nødvendige. Jeg har tidligere gjentatte ganger både i denne forsamling og i Stortinget, i åpne og i hemmelige møter, slått til lyd for at vi allerede i fred bør få en felles øverste chef for vår samlede forsvarsmakt til lands, til sjøss og i luften.

401- Vi har sett at praktisk talt alle land har gått til den foranstaltning. Vi har vel kanskje hverken noen Mannerheim eller noen Thörnell, men vi må finne den som vi anser for dyktigst. I krigstider og når krig truer, som nu, er det absolutt nødvendig, det er efter min mening et viktigere spørsmål enn spørsmålet om å få en militær eller civil forsvarsminister, som vår presse har beskjeftiget sig så meget med. Det er selvsagt en stor fordel å ha en forsvarsminister som har inngående kjennskap til den militære administrasjon, men hovedsaken er i denne stilling å ha en viljestærk og handledyktig administrator og ved siden av ham som øverste militære kommandochef den dyktigste vi kan finne. Det er nemlig blant folk den almindelige misforståelse at forsvarsministeren samtidig er øverstkommanderende. Det er som bekjent ikke tilfelle, og ingen vil kunne makte samtidig å ha administrasjonen av et forsvarsdepartement og den øverste kommando over stridskreftene.

De opplysninger som den ærede statsminister gav i forrige møte om forsvarsforanstaltningene i Finnmark og den stilling våre øverste militære myndigheter har tatt til dem, har bestyrket mig i min opfatning at nå må man få den som man mener er absolutt best skikket til å stå i spissen for vårt forsvar. Jeg kan ikke si annet enn at jeg blev forferdet da statsministeren gav de opplysningene han hadde fra kommanderen

402 de general, og jeg er blitt mere og mere forferdet jo mere jeg har tenkt over det. Jeg trodde først statsministeren hadde misforstått k kommanderende general, men han gjentok det og viste mig sort på hvitt at kommanderende general hadde uttalt at de troppeavdelinger som vi nu sender til finnmark, må vi være forberedt på, ja, ikke bare være forberedt på at de kan bli tapt, for det kan alle troppeavdelinger bli, men de anså han, kommanderende general, såvidt jeg forstod også hans generalstabschef som allerede fra begynnelsen av tapt. Hvorfor sender man de folk til Finnmark, hvis man anser dem for tapt fra begynnelsen av? Man vilde bli klippet av. Takk, jeg kjenner de generalstabs-termini, man vilde bli "klippet av". Ja, hvis man mener de vilde bli klippet av, de avdelinger som er i Finnmark, må man da sannelig treffe de foranstaltninger som hindrer en slik avklipping, og det lar sig gjøre. For kan vi ikke det gjøre, så må vi jo ikke sende den ene avdeling efter den annen der opp og sende dem inn i fortapelsen.

Det gledet mig idag å høre den ærede statsminister fortelle at våre våpen- og ammunisjonsfabrikker nu går med skift døgnet rundt. Det er vel den slags ting som man nødvendig kan sette i avisene, skjønt det burde jo folk vite som en selvfølge, og det kunde kanskje være heldig å dementere de rykter som går om at vi sier op folk både på Kongsberg og Raufoss. Men det gledet mig, som sagt, at så ikke er tilfellet. Og jeg vil henstille til den ærede forsvarsminister, som såvidt jeg kan forstå efter statsministerens uttalelser idag vil få støtte av statsministeren og Regjeringen, å kreve alt det som trenges av våben, ammunisjon og utstyr og foreta alle foranstaltninger som er nødvendig for å gjøre vårt forsvar så sterkt som mulig, når vi endelig blir dratt inn i krigen, hvilket vel nu er mer sannsynlig enn bare mulig. Jeg er av naturen en sparemann, men i den situasjon som vi nu står opp i, mener jeg det vilde være ganske feilaktig å spare. Selvsagt må man søke å bruke pengene så fornuftig som mulig, men når landets sikkerhet og selvstendighet står på spill, da nytter det ikke å spare. Og jeg tror ingen i vårt folk vil beklage sig over de utgifter som Regjeringen idag kommer til å bruke for å styrke vårt forsvar.

Jeg er enig med hr. Mowinchel i at tiden nu ikke er inne til alt for hård kritikk, men han må også være forberedt på at folk i denne situasjon kommer med kritikk og beklagelser over alt det som tidligere er forsømt.

403

Anderssen-Rysst: Det var bare et par bemerkninger jeg hadde å gjøre. Jeg forstod den ærede utenriksminister slik idag, som jeg også har forstått ham før forresten, at vår holdning i de spørsmål som særlig har vært omtalt her idag, faller sammen med Sveriges hold-

ning. Den nye svenske regjering på bred basis som blev dannet i midten av måneden, uttrykte sin opfatning av Sveriges holdning til det finske spørsmål, såvidt jeg husker, slik at regjeringen var besjælet likesom befolkningen ~~om~~ ønsket om å yde humanitær og materiell hjelp til Finland. En slik erklæring rummer jo ganske meget; det kan gjøres adskillig bak de ordene: materiell hjelp. Og såvidt jeg forstår, gjør også Sverige meget for å hjelpe Finland under de nuværende forhold. Vi kan på grunnlag av Haag-konvensjonens bestemmelser yde Finland verdifull hjelp også herfra, og jeg er for mitt vedkommende helt enig med den ærede utenriksminister i det han uttalte, at vi holder oss på Haag-konvensjonens grunn, og vi handler i overensstemmelse med det. Vi har ikke noe annet alternativ i virkeligheten enn å gjøre det.

Den ærede utenriksminister omtalte situasjonen i England, og jeg må si at det var meget alvorlige opplysninger utenriksministeren fremkom med der, og jeg undervurderer ikke det alvor som ligger i det. Jeg tror at de ting som vi har hørt om idag og som vi kanskje har sett om i avisene, også det som er skjedd i Paris, som også utenriksministeren omtalte her, vår legasjons~~ens~~ innberetning fra Helsingfors, og det som han fortalte fra London, kanskje henger ^{mere} sammen ~~enn~~ enn vi har festet oss ved i øieblikket.

Jeg tror ikke man skal gå ut fra så sikkert som den ærede formann synes å gjøre, at ikke Vestmaktene direkte sikter på å trekke oss inn. De har jo forskjellige midler til å gjøre det. Og jeg må si jeg var meget overrasket over å konstatere den vending som forhandlingene i London har tatt. Jeg spurte utenriksministeren i et tidligere møte om disse forhandlinger - de begynte jo her i Oslo -, om det var så å si tekniske forhandlinger det gjaldt, eller om man ikke måtte gå ut fra at det også blev politiske forhandlinger. Jeg gikk ut fra at det måtte bli det, at det kunde utvikle sig til det, og jeg pekte i den forbindelse på at jeg syntes at den norske delegasjon burde få en utrustning med sikte på en sådan utvikling. Jeg har all respekt for de folk som sitter der, for delegasjonens formann også, men jeg tror å kunne konstatere like overfor det som har vært opplyst her, at det hadde vært nyttig for oss at vi hadde gitt delegasjonen et stenk av politisk autoritet. Jeg stiller mig i dette tilfelde det spørsmål, om det ikke skulde være formålstjædig å supplere delegasjonen, forsterke den og gi den den utrustning. Vi har sendemann Colban, ja vel, men hvis ikke jeg husker feil, ble det i tilsvarende situasjoner under verdenskrigen sist hendlet slik at man på den sterkeste måte representerte Norge politisk gjennom delegasjonene. Jeg finner at jeg må si dette her.

Jeg vil gjerne få spørre den ærede utenriksminister om det foreligger nogen mere konkrete opplysninger om de tre torpederinger som har vært omtalt i utenrikskomiteens møte tidligere, og som har vakt sådan opsikt her i landet som andre steder, torpederingen utenfor Stadt, det var "Deptford", torpederingen av den greske damper utenfor Folla og Vestfjord-torpederingen. Folk fra Sunnmøre, som har kjennskap til torpederingen av "Deptford" utenfor Stadt, gjør gjeldende at den utvivlsomt foregikk innenfor 3-milsgrensen, og ubåter som torpederte "Deptford" lå i 2 timer og ventet på dem. Det er konstatert, såvidt jeg har brakt i erfering - jeg kan i tilfelde redeggjøre nærmere for det - at ubåten lå og ventet i to timer. Vi har jo vaktfartøi for marinen, men med stasjon i Alesund. Det viser sig at det strøket ved Stadt som jeg særlig har omtalt her, er spesielt utsatt, og det turde da være et spørsmål om ikke det fartøi som vi har liggende i det avsnitt, burde stasjoneres nærmere Stadt, f.eks. ved Haugsholmen. Jeg tillater mig å nevne dette for den ærede forsvarsminister, siden jeg nu kom inn på dette med torpederingene i det hele.

Til hr. Hundseid vil jeg få si, at hvis hr. Hundseid hadde hatt anledning til å lese rapportene fra forsamlingen, som sirkulert blandt komiteens medlemmer tidligere, vilde han ha fått klarhet over hvordan det foregikk at han blev valgt til president i delegertforsamlingen, og den ærede utenriksminister redeggjorde også for det i et tidligere møte. Viser det som foreligger der, er det etter min oppfatning ingen bebreidelse å rette hverken mot den ene eller den annen i så henseende, og jeg vil få lov til å gi uttrykk for min glede over den utmerkede måte hvorpå komiteens formann har representert oss i Genève. Jeg sier det med henblikk på visse uttalelser som er følt i komiteen tidligere.

Jeg må si at jeg synes situasjonen på mange måter er så bekymringsfull at jeg godt kan forstå - jeg har vært inne på det samme - hr. Hundseids tanke eller antydning om at Stortinget burde komme inn før den ordinære samlingstid. Den svenske Riksdag skal, som hr. Hundseid også pekte på, møles den 3. januar, den danske vistnok omtrent på samme tid, og eftersom det nu viser sig at det er vart land som vel er mest betront for tiden, så måtte det være en bebyggelse å ha Stortinget her. Og det bør også veie at opinionen gjør det sterkt gjeldende i så henseende, og da kan man jo ved dette imøtekomme den på en praktisk og god måte.

406

Joh. Luow. Kowanakal: Jeg vil freråde at Stortinget sammenkalles den 3. januar, medmindre Regjeringen og Stortingets presidentskap kommer til det resultat at det er absolut nødvendig. Det vil

virke nokså søkt, tror jeg, at man kommer sammen en uke før den ordinære sædningstid.

Jeg har noen spesielle spørsmål å gjøre utenriksministeren. Det ene var: Hvorfor kann ikke England øve det samme press på Sverige som på Norge? Det press England øver på Norge, er jo gjennom importen, og Sverige er avhengig av tilførsler over sjøen på samme måte, som vi. Og på Holland og Belgien må jo England kunne øve akkurat det samme trykk, også de er avhengige av oversjøisk import. Det som er det triste, er virkelig det: hvad har Sverige gitt England sammenlignet med hvad vi har gitt England? Vi har gitt England hele vår flåte. Men jeg var engstelig allerede dengang, for at vi solgte skinnene før bjørnen var skutt. Og nu vil jeg gjerne spørre: Hvorledes skal det forholdes med flåteavtalen? Har ikke de folk som sitter der, brukt flåteavtalen som et argument, eller har de glemt at flåteavtalen i virkeligheten er det viktigste betalingsmiddel vi har hatt likeoverfor handelsavtalen? Jeg vil videre spørre, og det er aktuelt hvad skal det gjøres med reassuranceavtalen? Nu er reassuranceavtalen ganske aktuell. Den var også Englands ønske, og vi har utsatt avgjørelsen netopp i påvente av handelsavtalen, og vi vilde ikke gå til denne reassuranceavtalen før Regjeringen sa, at nu kan vi gå til den. Det er en meget viktig avtale, for den omfatter praktisk talt hele vår flåte, som skal reassureres av England efter Englands ønske. Men jeg vil legge til, at reassuranceavtalen visselig har store fordeler for vår flåte også, hvis senkningene skal fortsette i stigende utstrekning, men i virkeligheten er avtalen noe som England har ønsket. Og jeg for min del sitter jo som en slags politisk representant i krigsforsikringen, så jeg handler ikk med hensyn til reassuranceavtalen før jeg får uttrykkelig tilsagn fra Utenriksdepartementet eller fra Regjeringen om at vi kan gå til den.

408

Formannen: Jeg vil i anledning av hr. Mundseids bemerkninger om komiteen, gjøre opmerksom på at Stortingets reglement sier o om denne komité:

" Dens oppgave er med Regjeringen å drøfte og i tilfelle avgi til Stortinget innstilling om særlige utenrikske spørsmål og hvad dermed står i forbindelse. Sådanne drøftelser bør finne sted før viktige beslutninger fattes."

" Saker som er behandlet eller bragt frem i utenrikskomiteen skal forelegges for Stortinget i møte, når minst 4 medlemmer forlanger det."

Det er med andre ord helt reglementsmessig riktig at denne komitee trer sammen og drøfter de forskjellige spørsmål. Det er det forberedende organ som Stortingets reglement har instituert. Når

Når der tidligere ikke har vært foretatt noe skritt for å innkalle Stortinget, så er det likefrem fordi der i de tidligere møter i denne komite ikke har vært fremsatt noe forslag og derfor heller ikke har vært fattet noen beslutning. Jeg var jo avskåret fra å være tilstede i de to siste møter, så jeg kjenner ikke debatten, men jeg går ut fra at når intet forslag blev fremsatt og ingen beslutning blev fattet, så var det fordi der var en overveiende stemning både innen Regjeringen og blandt medlemmene i komiteen mot å innkalle Stortinget. Personlig har jeg den opfatning at det er utmerket å innkalle Stortinget, hvis man har noe å forelegge for Stortinget. Hvis man ikke har noe å forelegge for Stortinget, kan jeg ikke skjønne hvorfor Stortinget skal være sammen.

409 Nu er forholdet det at av formelle grunner må jo dette storting tre sammen, i hvert fall den 10de, for å bli oppløst, og derfor vil det være langt mindre bemerkelsesverdig ved det enn det vilde være under andre forhold, hvis man innkalte Stortinget noe tidligere, det er jo bare a-journert. Og i og for sig vilde man naturligvis kunne begynne på noe vanlig arbeidsstoff. Men det naturlige vilde jo være at det kun var hvis Regjeringen hadde noe bestemt å forelegge, eller hvis denne komite vil fatte beslutninger som den vilde bringe inn for Stortinget, at Stortinget trådte sammen. Jeg har en mistanke om at hvis man plutselig innkalte Stortinget nu den 3. januar, vilde det kanskje ikke minst i de nordlige landsdeler vekke en viss panikk og tro på at nu var det noe forferdelig som stod for døren. Men jeg er sikker på at presidentskapet vil overveie spørsmålet om å innkalle Stortinget før den 10de, og holde sig orientert også om Regjeringens ønske i så henseende.

410 Sundby: Jeg har jo tidligere uttalt mig meget sterkt for at Stortinget burde vært sammenkallt i hvert fall straks krigen brøt løs mellem Russland og Finnland, og jeg synes ikke det argument at Regjeringen ikke mener å ha noe å forelegge for Stortinget, holder i en slik situasjon. Nu, det er jo riktig som formannen opplyste, at både det store flertall i denne komite og i presidentskapet har vært av en annen mening - at det var ikke noen grunn til å innkalle Stortinget. Det er da heller ikke skjedd, så det er ikke noe å gjøre ved den sak. Men ~~ikk~~ ~~ikk~~ jeg vil allikevel på det sterkeste støtte hr. Hundseid når han krever at Stortinget iallfall nu sammenkalles snarest mulig. Og jeg er av den motsatte opfatning av den formannen gav uttrykk for. Jeg tror tvertimot det vil gi en trygghetsfølelse ute i folket at Stortinget også i vårt land sitter sammen, som det gjør i alle andre land, istedenfor at man heglisjerer vanskelighetene og stillingen i det hele, som jeg mener man gjør, ved at man undlater dette i en slik situasjon.

Jeg har også i et par meter tidligere provosert etter ny forsvarsminister, og det må derfor være mig tillatt å slutte mig til hr. nielsen, når jeg nu gjerne vil gi uttrykk for den tilfredshet jeg er sikker på vi alle føler over at vårt forsvars ledelse nu er lagt i sakkyndige hender og også i hendene på en mann som har sin fulle kraft og ikke har vanskeligheter med sin helbred, slik som den tidligere forsvarsminister hadde. Men jeg vil ikke gjerne at den nye forsvarsminister, når han nu er tilstede for første gang, skal få det inntrykk som jeg synes kanskje hr. Mowinckels uttalelser kunde tyde på, at vi her i utenrikskomiteen allesammen er så helt og fullt tilfreds med hvad der er gjort av forsvarstiltak i vårt land, - vi er langt fra tilfreds med hvad der er gjort tidligere og heller ikke tilfreds med farten og kraften i det i det senere, det kan det naturligvis da være delte meninger om. Også jeg har inntrykk av at det er gjort fortgang fra Regjeringens side på dette område ganske anderledes enn tidligere. Men jeg vil gjerne si som hr. Nielsen, at selv om mange av oss er sparemenn i almindelighet, så utelukker ikke det at vi nuser det slik at ingen ting må spares, på et slikt område som dette, og vi har jo også tidligere når vi har vært sparemenn, nokså ofte hevdet at i en slik tid som den vi lever i nu, får man ikke spare når det gjelder vårt forsvar.

411 Det gledet mig å høre statsministerens uttalelser om at landets egen industri, vår egen produksjon, vilde bli mobilisert i sterkest mulig grad og i størst mulig utstrekning med sikte på å skaffe oss den størst mulige produksjon av forsvarsmidler i det hele - og av alt hva vi trenger for å kunne forsvare oss og stå på egne ben under den nærværende situasjon også i tilfelle vi kommer i krig. Det har jo tidligere mest vært etter bestillinger fra utlandet vi har provosert, og det var naturligvis det det gjaldt mest om så lenge det var noe å få, da var det jo om å gjøre å få så meget som mulig. Men i det lange løp viser det sig i nutidens kriger at det er landets egen produksjon som må stå for og som betyr mest i lengden. Krigene viser sig jo å bli langvarige og vi må regne med det også når det gjelder denne krig. Vi må også regne ned at det er egenproduksjonen vi skal og må stole på i det lange løp og jeg tror at dette også svarer best til de ønsker vi sikkert alle nære nu om å hjelpe Finland best mulig. Av egen produksjon kan vi hjelpe finland, iallfall hvis det gjelder private fabrikker, og når vi da nu har en del av dem, vil jeg gjerne understreke at vi ikke må forsøme å utvide den private fabrikkasjon, gjerne mobilisere, som statsministeren sa flest mulig av industriene til privat fabrikkasjon - for vår egen sikkerhet i det lange løp, og i første omgang kanskje for å kunne skaffe Finland adskillig mere enn vi ellers kan av hensyn til nøytralitetsregle-

412

ne og av hensyn til hvad vi også må holde tilbake for vårt eget forev svar.

I denne forbindelse vil jeg også, hvad jeg ikke har gjort før her i utenrikskomiteen, men som det vel er nokså naturlig at spesielt jeg gjør, minne om hvad også vårt lands produksjon av matunder en situasjon som den nuværende. Vi talte jo adskillig om det under det ekstraordinære Storting, her i utenrikskomiteen er det ikke tidligere nevnt. Men når det nu virkelig er tale om fra Englands side å blokere oss - når det kan nevnes noe slikt - så synes jeg nok det er grunn til påny å minne om hvad landets egen produksjon på dette område betyr, og hvad det kan komme til å kreves av denne produksjon hvis vi ikke ~~rett~~ og slett skal sulte ihjel. Det er nokk så at vi kan utholde en blokade en tid, som hr. Nielsen sa, men det blir ikke svært lenge. Jeg skal bare minne om at den blokade vi var utsatt for de to første krigsmåneder - det var jo en slags blokade, det var virkelig nødvendighetsartikler som blev holdt tilbake, som vi ikke fikk - den vilde på et enkelt område gjort oss nokså ubehjelpelige temmelig snart. Vi fikk i de to første måneder ikke et tonn av råprodukter til margarin. Heldigvis hadde vi da et lager av hvalfett. Hvorvidt vi nu første året får vår hvalflåte hjem med dens produksjon, det vet vi ikke nu. Men det er jo ikke det første året og det annet år vi i alminnelighet er mest redde for i denne forbindelse - sist var det jo det tredje og særlig det fjerde året det røinet på. Og hvad vil da skje? Allerede i disse to måneder som vi ikke fikk råprodukter til margarinproduksjonen vilde da, hvis vi ikke hadde hatt lageret av hvalfett å ty til, innbruffet det som kann inntreffe under avstengthet, at vi ikke fikk mere enn en fjerdedel til en tredjedel av landets normale forbruk av smør plus margarin. Og jeg tenker nokk vi ^{da} skulde få føle det som vi hører gjentatt så ~~så~~ ofte når det gjelder Tysklands vanskeligheter sist, at det var fettmangelen som var den verste og den største. Jeg tenker nokk man da hadde kapløpt etter smøret istedetfor som nu å korse sig over at vi har så alt for stor produksjon og så alt for store lagre og kanskje gjøre vanskeligheter i den forbindelse. Jeg synes det er berettiget å minne om det nu i denne forbindelse. Og jeg håper man erindrer at produksjonen på dette område beveger sig i meget lange bølger. Det er ikke som når det gjelder forsyninger av andre ting, at i løpet av 2-3 måneder kan det hele være forandret. Her er det bølgevirninger på kanskje 1, 2 eller 3 år som gjør sig gjeldende. Om det i en tid som nu kan være ganske stor produksjon, ganske bra forsyninger, som det også var under forrige krig det første halvår, kan det snu om i en langbølge av den rene elendighet både når det gjelder forsyninger og når det

gjelder produksjon. Og jeg vil gjerne ha sagt i denne forbindelse, at jeg håper Regjeringen snarest mulig fjerner det uheldige inntrykk som løndbefolkningen og den matproduserende befolkning har fått - etter min mening av den grunn at Regjeringen nettopp etter krigen i motsetning til før har lært avgjørelsen i ukyndiges hender og hos ukyndige institusjoner, når det gjelder de spørsmål som er avgjørende for om produksjonen kan holdes oppe, enn si om den kan komme til å økes.

414/430

Jeg vil gjerne si, siden det har vært nevnt nu igjen, gjenta hva jeg sa engang tidligere angående frivillige til Finland, at jeg er, som jeg også har gitt uttrykk for tidligere, helt enig i at vi skal gjøre alt mulig for å holde oss nøytrale. Frivillige må dog få reise, det er der vel heller ikke delte meninger om; men derimot er det gitt sterkt uttrykk for at man ikke skal la offiserer få lov til å melde sig som frivillige. Jeg har sagt det før, og jeg vil gjenta det nu, at jeg tvivler på om dette er riktig, for jeg tror vi har alt for meget å lære av den krig som føres der borte, og vi vet ikke, og vi vet ikke hvor lenge det er før vi blir nødt til å føre en lignende krig selv. Er våre offiserer så kyndige på det område at vi ikke har bruk for å ha noen der borte for å lære av det som nu skjer? Jeg tror det ikke. Jeg mener at vi på en eller annen måte må få offiserer der borte, enten det blir som frivillige eller det blir som studiekommisjoner. Men det må vel nesten være vanskelig for folk å komme der borte og bli vel mottatt hvis man vet at de blir nektet å melde sig som frivillige. Jeg vil ialfall på det sterkeste understreke at jeg mener vi må se å lære mest mulig av de erfaringer som nu gjøres borte i Finland, også av det finnene har gjort gjennom mange år for å forberede sig på en situasjon som nå som helst også kan komme over oss. Vi merker vel det nu at det kan komme når som helst. Da vi begynte disse møter, var omtrent det første vi hørte at Nordens utenriksministre alle var enige om at denne gang hadde vi adskillig bedre chance til å holde oss nøytrale enn sist. Nu forstår vi jo at pipen på det område har fått en ganske anden lyd. Det viser hvor fort situasjonen forandrer sig, og den kan også forandre sig videre så fort at vi ikke har nogen tid å spille også i den retning av å lære det som er nødvendig om vi blir tvunget inn i en krigssituasjon.

431

Statsråd Koht: Eg er diverre nøydd til å be um ordet ein gong til og svara på ei rekke med spørsmål som er vende til meg; men ~~agnax~~ eg må, fyrr eg tek upp dei spørsmåla, få lov berre å

retta ein einskild ting av det hr. Sundby no sist citerte. Han citerte rangt når han sa at utanriksministrene var einige um at vi hadde betre chansar for å halde oss nøytrale no enn i den fyrre krigen. Det hadde ei sterk avgrensing. Det var på det militære område, av militære omsyn, at vi hadde betre chansar for det; men jeg har alltid streks sterkt under at vansken denne gongen kom til å ligga på det økonomiska området, at der lå faren. No, ja, det har no dessutan hendt dette nye, som ingen hadde venta seg. Det var ikkje meir enn eit par månader sidan at ingen venta seg at Rusland skulde gjera den ågangen som det har gjort der nordpå.

Eg skal dermed berre svara på spursmåla. Fyrst er det spursmålet frå hr. Anderssen-Rysst um Utanriksdepartementet no har fått utførlege opplysningar um dei torpederingane som ein meiner i det minste har gått for seg innanfor den norske sjøgrensa. Nei, vi har ikkje fått det. Og eg som kjem utanfrå, som ikkje har sete i eit departement gjenom lange tider, har mått undra meg på det kluss som har kunna bli millom departementa i dette spursmålet, med eit slag strid um kven det var som hadde med å skaffa desse opplysningane fram, det har undra meg sterkt. Men vi har òg no fått skore igjenom det, og skal nok få tak i dei opplysningar vi treng.

Hr. Anderssen - Rysst spurde um vi ikkje bør styrkja delegasjonen var i London. Det er ein tanke som eg allt har hatt uppe hjå meg sjølv og dryft i departementet, um vi ikkje efter heile stoda med dei britiske krava har skift um soleis som ho no har, burde kalle heim den reint tekniske delegasjonen fyrebils til rådgjering her heime og so etterpå i det minste styrkje han meir politisk. Eg trur det kann vera gode grunnar for eit slikt skifte.

Men eg synest nokk hr. Mowinckel hadde for små tankar um delegasjonen vi har derburte i London, når han kunde få sæg til å venda det spursmålet til meg som eit spursmål eg skal svara på, um dei der burte hadde gløymt tonnasjeavtalen og gløymt å argumentera med den. Det er då sjølvsggatt det er gjort. Det som eg har referert her, er ikkje kva våre folk har sagt eller tenkt eller meint, men eg har referert her kva dei seier frå britisk side, det synest eg er det viktige å fortelja um. Det er på britisk side dei segjer at dei kann ikkje leggje det same trykket på Sverige som dei har gjort på Noreg. Det trur eg elles kann vera lett å skyna når en berre ser på dei geografiske vilkåra. Med Holland og Belgia er det sjølvsgatt annar leis, og det blir nok lagt eit sterkt press på dei.

Hr. Mowinckel spurde - eg er ikkje heilt klar over um det var eit spursmål - um reassuranceavtalen skulde bli avgjort. Hr. Mowinckel har personleg tala med meg um det, som det er heilt naturleg

at han gjorde i den stoda han har her, og eg har forstått det so at det var ein avtale millom hr. Kowinckel og meg at det ikkje skulde bli gjort nokon slik reassurancesavtale fyrr vi hadde fått denne handelsavtalen med England istand, so det spørsmålet skulde vera heilt greit.

433

Bormannen : Jeg tror det kan slåes fast, at alle her har et sterkt ønske om at Regjeringen i den utstrekning hvor det er mulig og forenlig med de nøitrale hensyn og hensynene tillandets egen forsyning, som det har vært nevnt, skal imøtekomme ønskene fra Finland om å skaffe det vi kan avse. Jeg vil da også henstille til den ærede statsminister å overveie det spørsmål: Hvad er den billigste anvendelse av sålelær til Norges forsvar, enten at sålelæret blir brukt i våre ytterste frontstillinger mot øst, eller at det blir oparbeidet for våre egne folk for å komme til nytte på et langt senere tidspunkt? Jeg tror det er vel verd en meget grundig overveielse. Jeg vil også gjerne støtte den tanke som blev nevnt - jeg tror det var av hr. Sundby - om å sende militære stipendiater til Finland. Jeg har uttalt det tidligere i komiteen, før vi hadde den nuværende forsvarsminister her, at vi lider under en beklagelig mangel på militærattachéer. Vår arme og dens befal er ikke åjour med de moderne tekniske krav, og ingen vet det bedre enn de høierestående militære selv. Jo mere vi kan avse og få ut av virkelig kyndige stipendiater, desto bedre for vårt forsvar. Jeg er ikke så sikker på om jeg vil lykønske den nye forsvarsminister med hans hverv, det er jo tider hvor det nettop for en militær kan være meget vanskelig, - av grunner som ligger likefrem i dagen. Da Frankrig kom i krig i 1914, blev 56 generaler avskjediget i løpet av de første 4 uker, og hvis ikke det var gjort, hadde Frankrig formodentlig tapt slaget ved Marne. I enhver arme som er innstillet på fredsbruk og drives rutinemessig, er det en rekke høitstående personer som, selv om de svarer til mobiliseringsplanens forutsetninger, ikke er skikket til å ha meget ansvarsfulle og byrdefulle stillinger, og skulde det røine på, håper jeg, at Regjeringen og Forsvarsministeren vil være fullklar over den adgang Grunnloven hjemler til å gjøre forandringer i visse kommandoforhold. Jeg vil be om at man overveier f.eks. spørsmålet om forsvaret i Finnmark og den rent rutinemessige ordning av befalet der, tar de personlige og saklige hensyn og viser forståelse av nødvendigheten av å finne folk som også kan samarbeide med de civile autoriteter, og har kjennskap til de lokale forhold, som spiller en så uhyre stor rolle. Jeg vil ha sagt dette her, for jeg vil at både Regjeringen og Forsvarsministeren skal vite at de vil ha full støtte hvis de finner

434

å måtte gå til foranstaltninger som sikter på å effektivgjøre og smiddiggjøre det vi har.

Jeg gjentar at vi skal ta op i presidentskapet det spørsmål hvorvidt Stortinget bør innkalles til den 3dje. Men når det sies "sitte sammen som alle andre parlamenter", så er jo det en faktisk misforståelse. De fleste parlamenter i Europa har sin ordinære samling nu. England og en rekke andre land har et budgettår som begynner den 1. april og det er på denne tid av året de ordinært behandler sine budgetter. Frankrike som er i krig har ikke hatt sit parlament inne. Den svenske riksdag var besluttet innkalt i høst allerede tidlig i sommer, spørsmålet om en svensk deltagelse i Landsøyenes befestning blev utsatt for å behandles av riksdagen i høstens løp, så det var disse forhold som gjorde at den var ajournert og ikke oppløst. Forøvrig vil jeg be de herrer som tror, at man i Sverige har hatt riksdagen liksom sittende i funksjon, undersøke hvor mange møter riksdagen har hatt i denne tid, og overveie hvilke forhold det er som har gjort at man ikke har forelagt spørsmålene i riksdagen, men drøftet dem i grupper og partistyrer. Blandt annet av den likefremme grunn at riksdagen, som teller kommunister i begge sine kamre, ikke har vært funnet å være det rette forum for en rekke drøftelser i Sverige. Men det er ^{en} gitt ting at ethvert ønske fra Stortingets side om å få Stortinget samlet bør bli overveiet av presidentskapet, hvis der er noget almindelig ønske ~~stortingssamm~~ blandt stortingsmennene - og det vil man jo få vite også i presidentskapet - om at Stortinget skal komme sammen før den vanlige tid, så vil man naturligvis etterkomme det, hvis man har et program å forelegge. Å ha Stortinget sittende sammen en uke uten å forelegge det et eneste spørsmål synes jeg ikke er praktisk eller effektivt, og konstitusjonelt kan vi jo ikke forfele sakene til komiteer som ennå ikke konstitusjonelt er etablert, men der vil jo ikke være nogen uovervinnelige hindringer for at man bringer dem i arbeide i komiteene på en måte.

135/70 Jeg håper bare at forholdene ikke vil utvikle sig på en slik måte, at det skal være nødvendig for Regjeringen å ønske å få denne komite samlet igjen før Stortinget kommer sammen, men naturligvis det er riktig som hr. Sundby var inne på, og som utenriksministeren understreket, at vi lever for øieblikket i en epoke, hvor man intet kan vite selv om den aller nærmeste fremtid, der kan dukke op både den ene og den annen mulighet som vil kreve en hurtig standpunkttagen fra myndighetenes side. Jeg betrakter dette møte som forhåpentlig det siste i den utvidede komite i det gamle år. Jeg takker Regjeringens medlemmer for det gode og redbonne samarbeide vi har hatt, og for de mange fyldige og nyttige opplysninger vi har fått, og jeg håper at utenriksministeren vil kunne se i den svenske ministers besøk her i julen et vidnesbyrd om, at man

ikke i Sverige betrakter situasjonen som så momentant akutt som den kunde være. Jeg håper at utenriksministeren og Regjeringen virkelig må ha en god og fredelig jul, og at vi, hvis vi møtes før den tid da Stortinget ordinært trer sammen, må møtes ikke fordi situasjonen gjør det tvingende nødvendig å treffe en øieblikkelig avgjørelse, men fordi vi etter overveielse finner det riktig av hensyn til den almindelige stemning å gi uttrykk for at Stortinget er i funksjon. Jeg takker for fremmøtet.

Møtet hevet kl. 20.45.